ज्ञानगंगा घरोघरी

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ

नाशिक– ४२२ २२२

शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा

प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम माहितीपुस्तिका

शैक्षणिक वर्ष : 2018–2019

अनुक्रमणिका

१. विद्याशाखेचा परिचय ४

२. बालसंगोपन आणि रंजन शिक्षण (C31) : शिक्षणक्रमाविषयी ४

३. स्वयं-साहाय्य गट प्रेरक/प्रेरिका (C32) : शिक्षणक्रमाविषयी १२

४. शालेय व्यवहारांकरिता माहिती-संप्रेषण तंत्रविज्ञान (C35) : शिक्षणक्रमाविषयी १७

५. आशययुक्त अध्यापन पद्धती (C36) : शिक्षणक्रमाविषयी २०

६. मूल्य शिक्षणाची मूलतत्त्वे मूलभूत (E32) : शिक्षणक्रमाविषयी २६

७. घरकामगार कौशल्य (E36) प्रमाणपत्र : शिक्षणक्रमाविषयी २८

निर्मिती

श्री. आनंद यादव

व्यवस्थापक, ग्रंथनिर्मिती केंद्र, यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक ४२२ २२२

© २०१८, यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

■ प्रथम प्रकाशन : जुलै २०१८

■ अक्षरजुळणी : मे. ॲकोसिस, नाशिक

■ प्रकाशक : डॉ. दिनेश भोंडे, कुलसचिव, यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक ४२२ २२२

NB_18_19_02 (Education_Cert.)

१. विद्याशाखेचा परिचय

या विद्यापीठात एकूण आठ विद्याशाखा आहेत. विद्यापीठाच्या स्थापनेनंतर अवघ्या एक वर्षात शिक्षणशास्त्र विद्याशाखेची स्थापना झाली. त्यानंतर शिक्षणशास्त्र विद्याशाखेने आपले नाव संपूर्ण महाराष्ट्रात उज्ज्वल करण्याच्या दृष्टीने पावले उचलण्यास सुरुवात केली. आज संपूर्ण महाराष्ट्र शिक्षणशास्त्र विद्याशाखेकडे नेतृत्वाच्या दृष्टीने पाहतो. अद्ययावतता, गतिमानता आणि नवोपक्रमांचे स्वागत ही या विद्याशाखेची वैशिष्ट्ये.

शिक्षणशास्त्र विद्याशाखेने आपल्या कार्यास सुनिश्चितरित्या आणि गुणवत्ता राहावी या दृष्टीने विद्याशाखेचे गुणवत्ता धोरण, व्रतविधान आणि उद्दिष्टे निश्चित केली. त्या अनुषंगाने विद्याशाखेत प्रमाणपत्रापासून संशोधनापर्यंत अनेक शिक्षणक्रम टप्प्या–टप्प्याने सुरू झाले. विद्याशाखेच्या स्थापनेनंतर अवघ्या एक वर्षात (१९९१) दूरशिक्षणाद्वारे बी. एड. शिक्षणक्रम सुरू करणारे संपूर्ण भारतातील हे पहिले मुक्त विद्यापीठ होय. त्यानंतर ह्या विद्याशाखेने अवघ्या दहा–पंधरा वर्षांत एम. फिल. शिक्षणशास्त्र (२००७), एम. फिल. शारीरिक शिक्षण (२००७), एम. एड. (१९९४), एम. ए. शिक्षणशास्त्र (२००७), बी.ए. (ई–एज्युकेशन : २००९) असे उच्च पदवी शिक्षणक्रम सुरू केले. एवढेच नव्हे तर विद्यापीठाच्या ध्येयास सुसंगत असे तळागाळातील लोकांपर्यंत पोहचवणारे स्वयं–साहाय्य गट बांधणी (२००२), बालसेविका (२००२), मूल्य शिक्षण, आशययुक्त अध्यापन पद्धती, चर्मकला कौशल्य विकसन यांसारखे प्रमाणपत्र शिक्षणक्रमही कार्यान्वित केले. शिक्षणाची गुणवत्ता वाढावी यासाठी मुख्याध्यापकांसाठी शालेय व्यवस्थापन पदविका तर माध्यमिक शिक्षकांसाठी सेवांतर्गत प्रशिक्षणांचे आयोजन केले. 'ज्ञानगंगा घरोघरी' पोहचवण्याच्या दृष्टीने संपूर्ण महाराष्ट्रात प्रत्येक जिल्ह्यात अभ्यासकेंद्रे स्थापन केली.

मुक्त विद्यापीठाची शिक्षणपद्धती दूरशिक्षणाची असते, तर ह्या विद्याशाखेत प्रवेश घेणारे विद्यार्थी सेवांतर्गत असतात. ह्याचा विचार करून शिक्षणक्रमांची व त्यातील प्रात्यक्षिकांची रचना केली. प्रत्येक प्राप्त अनुभव वास्तविक स्तरावर पडताळून पाहता यावा यासाठी विशेष प्रात्यक्षिकांचे नियोजन केले. त्या अनुषंगाने महाराष्ट्रातील सर्व तज्ज्ञांच्या मदतीने मुद्रित–अमुद्रित साहित्य तयार केले. ह्या विद्याशाखेतील शिक्षणक्रम व्यावसायिक असतात. त्याचा विचार करता अभ्यासकेंद्रांवर शिक्षणक्रमातील विशिष्ट प्रात्यक्षिके मार्गदर्शनाखालीच करता यावी, त्याचा सराव व्हावा या दृष्टीने संपर्कसत्रांचे आयोजन केले.

मुक्त विद्यापीठातील शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा अनेकविध पुरस्कारांनी विभूषित आहे हे सांगण्यास आम्हाला आनंद होतो. आंतरराष्ट्रीय पुरस्कारात डॉ. अनंत जोशी, माजी संचालक, शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा यांना COL कडून मिळालेला जीवनगौरव पुरस्कार, श्रीमती वानखेडे स्वाती, बी. एड., एम. एड. ची विद्यार्थिनी ह्यांना COL कडून मिळालेला Award of Excellence for D.E. ह्यांचा समावेश होतो. तसेच येथील प्राध्यापक वर्गासही राष्ट्रीय व राज्य पातळीवरील वैयक्तिक पुरस्कार मिळालेले आहेत.

२. बालसंगोपन आणि रंजन शिक्षण प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम (C31) : (Early Childhood Care & Education)

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठात बालसेविका प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम २००२ मध्ये सुरू करण्यात आला. केंद्र शासनाने ९३ वी घटनादुरुस्ती करताना फक्त ६ ते १४ वर्षे वयोगटाच्या मुला–मुलींच्या शिक्षणाची जबाबदारी स्वीकारलेली आहे. तथापि, अडीच ते साडेपाच वर्षे वयोगटाच्या बालकांच्या विकासाबाबत केंद्र शासन व राज्यशासन कोणत्याही प्रकारची निश्चित अशी जबाबदारी स्वीकारण्यास तयार नाही. त्यामुळे संपूर्ण देशात व महाराष्ट्र राज्यात देखील एकंदरीतच बालविकासाची अत्यंत हेळसांड होत आहे. बालशिक्षण क्षेत्रात जरी विविध प्रकारच्या संस्था विविध प्रकारे कार्यरत असल्या तरी त्यांच्या कार्यात एकवाक्यता व एकसूत्रता आढळून येत नाही अशी वस्तुस्थिती आहे. या परिस्थितीचा विचार करून यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाने महाराष्ट्र बालशिक्षण परिषदेच्या संयुक्त विद्यमाने बालशिक्षण क्षेत्रात एकसूत्रता निर्माण व्हावी या उदात्त हेतूने प्रस्तुत बालसेविका प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम सुरू केलेला आहे. त्यामुळे या शिक्षणक्रमात सहभागी होणाऱ्या, सेवेत असलेल्या व सेवेत नसलेल्या अशा सर्वांनाच बालविकासाचे शास्त्रीय ज्ञान व कौशल्य प्राप्त होण्याची संधी मुक्त विद्यापीठाने उपलब्ध करून दिलेली आहे. आतापर्यंत या विद्यापीठाच्या विविध शिक्षणक्रमांसाठी अनेक विद्यार्थ्यांनी नावे नोंदविलेली आहेत. आपणदेखील आज त्यात सहभागी होत आहात ही अत्यंत अभिमानाची बाब आहे. बालशिक्षण क्षेत्रात, बालविकासाच्या शास्त्रशुद्ध ज्ञानाची व कौशल्याची गरज लक्षात घेऊन या क्षेत्रात कार्यरत असणाऱ्या असंख्य बालसेविकांच्या प्रशिक्षणासाठी मुक्त विद्यापीठाने ही सुविधा महाराष्ट्रात प्रथमच उपलब्ध करून दिलेली आहे. प्रस्तुत शिक्षणक्रम पूर्ण केल्यानंतर आपल्या कार्याचे आपणांस शास्त्रीय ज्ञान मिळून त्यामुळे निश्चितच बालविकासासाठी उपयोग करण्याचे कौशल्य प्राप्त होईल असा विश्वास मुक्त विद्यापीठास वाटतो. २००९ पासून ह्या शिक्षणक्रमाचे नामांतर बालसंगोपन आणि रंजन शिक्षण प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम असे केलेले आहे. ह्या शिक्षणक्रमास आपण प्रवेश घ्यावा व शिक्षणक्रम यशस्वीरित्या पूर्ण करावा यासाठी आपणांस हार्दिक शुभेच्छा !

शिक्षणक्रमाची उद्दिष्टे

महाराष्ट्रात विविध शासकीय व अशासकीय संस्था बालशिक्षणाच्या क्षेत्रात अनेक वर्षे कार्यरत आहेत. मात्र या शिक्षणक्रमास शिकविणारे प्रशिक्षित

कार्यकर्ते पुरेशा प्रमाणात उपलब्ध होऊ शकत नाहीत. अनेक खेड्यांमध्ये कोणत्याही प्रकारचे प्रशिक्षण न घेतलेल्या किंवा अल्प कालावधीचा प्रशिक्षण वर्ग पूर्ण करणाऱ्या व्यक्ती बालवाड्या चालवताना दिसतात. कोणतीही डी.एड. शिक्षिका कायमस्वरूपी 'बालवाडी शिक्षिका' म्हणून ग्रामीण भागात काम करण्यास फारशी उत्सुक नसते. तसेच काही ठिकाणी बालशिक्षण क्षेत्रात कार्य करणाऱ्या एखाद्या मध्यवर्ती संस्थेच्या पर्यवेक्षण व नियंत्रणाखाली इयत्ता आठवी ते इयत्ता दहावी पास मुली खेड्यांमध्ये बालशिक्षणाचे कार्य करतात. भारत सरकारच्या एकात्मिक बालविकास योजनेंतर्गत निरनिराळ्या तालुक्यांतून अंगणवाड्या तसेच बालवाड्या चालविल्या जातात. येथे काम करणाऱ्या कार्यकर्त्या ह्या पूर्णत: दाई नसतात किंवा बालशिक्षिकाही नसतात. तर त्या प्रामुख्याने साहाय्यिकेचे कार्य करत असतात. म्हणून बालविकासावर भर देणारा एक शिक्षणक्रम विद्यापीठाने विकसित केला आहे. त्यामुळे संपूर्ण महाराष्ट्रात ह्या कार्याला एकवाक्यता येईल आणि शास्त्रशुद्ध पद्धतीने हा शिक्षणक्रम राबविता येईल.

बालसंगोपन आणि रंजन शिक्षणक्रमाची उद्दिष्टे

(१) बालविकास क्षेत्रातील पाश्चात्त्य व भारतीय शिक्षणतज्ज्ञांच्या योगदानाचा अल्प परिचय विद्यार्थ्यांना करून देणे व त्यांच्या कार्याचे बालविकासाच्या दृष्टीने महत्त्व विद्यार्थ्यांवर बिंबविणे.

(२) बालविकासाच्या सर्वांगीण प्रक्रियेची मानसशास्त्रीय दृष्टिकोनातून प्रशिक्षणार्थ्यांना तोंडओळख करून देणे.

(३) बालविकासाच्या संदर्भात अध्ययनप्रक्रियेचा विद्यार्थ्यांना परिचय करून देणे.

(४) बालकांचा आहार व आरोग्यासंदर्भात शास्त्रशुद्ध माहिती प्राप्त करून त्याचा बालविकासासाठी उपयोग करून घेण्यास मदत करणे.

(५) बालविकासाची तत्त्वे, बालविकास, मानसशास्त्र, आहार, आरोग्य ह्यांचे स्वरूप स्पष्ट करून त्या अनुषंगाने कार्यवाही व मूल्यमापनाची क्षमता प्रशिक्षणार्थ्यांत विकसित करणे.

(६) खेळवाडी व अंगणवाडी, बालवाडी, इत्यादींच्या आयोजनासाठी कार्यपद्धतीचे आवश्यक ते नियोजन व व्यवस्थापन ह्यांसंबधी मार्गदर्शन करणे.

(७) स्थानिक परिसर व उपलब्ध साधनसामग्रीसह परिणामकारक व कार्यक्षमतेने बालविकास केंद्र, खेळवाडी व तत्सम उपक्रम चालविण्याची क्षमता विकसित करणे.

(८) बालसंगोपन आणि रंजन शिक्षण कार्यकर्तीकडे आवश्यक असणाऱ्या वैशिष्ट्यांची जाणीव करून देणे.

२.१ शिक्षणक्रमाची संरचना

(अ) अभ्यासक्रम – ४

(आ) कालावधी – ०६ महिने

(इ) एकूण श्रेयांक – १६ तात्त्विक – (४ श्रेयांक प्रत्येक अभ्यासक्रम)

(ई) एकूण अध्ययन तास : ४८० ते ५६० तास

(उ) **एकूण गुण ४०० गुण**

■ शिक्षणक्रमाचे स्वरूप

तात्त्विक भाग : अभ्यासक्रम (एकूण ४)

EDU 131: बालविकासाची मूलतत्त्वे, बालविकास व बालमानसशास्त्र (Basic principles of child care education and psychology)

घटक १ : बालविकास व बालमानसशास्त्र
घटक २ : बालशिक्षणाची मूलतत्त्वे आणि सिद्धांत
घटक ३ : सहजप्रवृत्ती, अध्ययन प्रक्रिया आणि बालकांचे शिक्षण
घटक ४ : बालकाचा शारीरिक व कारक विकास
घटक ५ : बालकाचा भाषिक विकास
घटक ६ : बालकाचा भावनिक व सामाजिक विकास
घटक ७ : बालकाचा सर्जनशील व सौंदर्यदृष्टीचा विकास
घटक ८ : बालकाचा बौद्धिक विकास

EDU 132: बालशिक्षण : बाल आहार व आरोग्य (Diet, Nutrition and health of child)

घटक १ : बालकाचे आरोग्य
घटक २ : बालकाचा आहार
घटक ३ : बालकाची शारीरिक वाढ व मानसिक आरोग्य
घटक ४ : बालकाच्या आरोग्य व आहाराशी संबंधित सवयी व वर्तने
घटक ५ : बालकाची, परिसराची व अन्नपाण्याची स्वच्छता
घटक ६ : बालकाचे नेहमीचे आजार
घटक ७ : अपघात आणि प्रथमोपचार
घटक ८ : बालकांची वैद्यकीय तपासणी व्यंगासंबंधी पालकसंपर्क

EDU 133: बालशिक्षण कार्यपद्धती
(Functioning of child Education)

घटक १ : बालशिक्षण कार्यपद्धतीचे मार्गदर्शक तत्त्वे

घटक २ : शारीरिक व कारक विकासासाठी कार्यपद्धती

घटक ३ : भाषिक विकासासाठी कार्यपद्धती

घटक ४ : सामाजिक, भावनिक आणि सहजप्रवृत्तीच्या विकासासाठी कार्यपद्धती

घटक ५ : जीवन व्यवहाराची कार्यपद्धती

घटक ६ : सर्जनशीलतेच्या विकासासाठी कार्यपद्धती

घटक ७ : कलानुभवाची कार्यपद्धती

घटक ८ : विज्ञान व परिसर अभ्यासासाठी कार्यपद्धती

EDU 134: बालशिक्षणाचे व्यवस्थापन व मूल्यमापन
(Organisation and evaluation of child education)

घटक १ : केंदाचे व्यवस्थापन व संघटन

घटक २ : भौतिक सुविधा व परिसर

घटक ३ : साहित्य निर्मिती, देखभाल व दुरुस्ती

घटक ४ : केंद्रातील विविध अभिलेख, फाईल व नोंदी

घटक ५ : मानवी संबंध

घटक ६ : व्यापक नियोजन

घटक ७ : अल्पकालीन शैक्षणिक नियोजन

घटक ८ : मूल्यमापन

२.२ अध्ययन पद्धती

प्रस्तुत शिक्षणक्रमासाठी विद्यापीठाच्या अभ्यासकेंद्रामार्फत प्रशिक्षणार्थींना स्वयं-अध्ययन साहित्य पुरविण्यात येईल. या शिक्षणक्रमाची भूमिका प्राधान्याने स्वयं-अध्ययनाची असली तरी हा व्यावसायिक शिक्षणक्रम असल्यामुळे तात्त्विक पाठयक्रमांचे मार्गदर्शन, आशयाचे शंकानिरसन, प्रात्यक्षिके, इत्यादी मार्गदर्शकांच्या मार्गदर्शनानुसार पूर्ण करावयाची आहेत. स्वाध्याय लेखनानंतर चर्चा, कृतिसत्रे, उद्‌बोधन, प्रबोधन, इत्यादींसाठी संपर्कसत्रे आयोजित केली जातील. त्याबाबत सविस्तर तपशील वेळोवेळी पत्राने अभ्यासकेंद्रांना कळविण्यात येईल व अभ्यासकेंद्रामार्फत अध्ययनार्थींना कळविले जाईल. याशिवाय महाराष्ट्रातून वेगवेगळ्या भागातून आलेल्यांचे अभ्यासगट करण्यास प्रोत्साहन दिले जाईल.

संपर्कसत्राचे आयोजन व प्रशिक्षणार्थींची उपस्थिती

बालसंगोपन आणि रंजन शिक्षण प्रमाणपत्र शिक्षणक्रमाची भूमिका प्राधान्याने स्वयं-अध्ययनाची असली तरी हा व्यावसायिक शिक्षणक्रम असल्यामुळे त्याच्या सर्व प्रकारच्या कार्यासाठी योजनाबद्ध संपर्कसत्राची आवश्यकता आहे. ही संपर्कसत्रे विद्यापीठाने काळजीपूर्वक निवडलेल्या अभ्यासकेंद्रावर आयोजित होतील. राज्यातील प्रतिथयश बालशिक्षण संस्थांची अभ्यासकेंद्र म्हणून निवड केलेली आहे. या विद्यापीठाने तयार केलेल्या वेळापत्रकानुसार संपर्कसत्रांचे आयोजन करण्यात येईल. संपर्कसत्रातील विषयतज्ज्ञांची उपस्थिती व सहभाग अत्यावश्यक समजला जाईल. त्याचप्रमाणे संपर्कसत्रात शिक्षणक्रमाचा तात्त्विक भाग, शिक्षणातील व्यवहार व प्रात्यक्षिके यांमधील परस्परसंबंध राखता यावा, तत्त्वांचा, व्यावहारिक उपयोजनांचा कार्यभाग सहजपणे शक्य व्हावा, व्यवहारातून तत्त्वांची संकल्पना दृढ व्हावी या पद्धतीने संपर्कसत्रांचे वेळापत्रक व आयोजन करण्यात येते.

२.३ प्रवेश प्रक्रिया

प्रवेश पात्रता

(अ) शैक्षणिक अर्हता

(१) उच्च माध्यमिक शालान्त प्रमाणपत्र परीक्षा (H.S.C.) उत्तीर्ण किंवा

(२) मुक्त विद्यापीठाची पूर्वतयारी प्रमाणपत्र परीक्षा उत्तीर्ण किंवा

(३) स्वयं साहाय्य प्रेरक-प्रेरिका (S.H.G.) परीक्षा उत्तीर्ण किंवा

(४) इतर विद्यापीठात बी. ए./बी. कॉम./ बी. एस्सी. करणारे विद्यार्थी ह्या शिक्षणक्रमास प्रवेश घेण्यास पात्र आहेत.

(आ) अनुभवी व्यक्तीस पात्रता

बालशिक्षण/बालसंगोपन क्षेत्रात किमान एक वर्षाचा अनुभव असणाऱ्या व्यक्तीस प्रवेश पात्रता S.S.C. उत्तीर्ण.

(इ) वय

(१) किमान १८ वर्षे पूर्ण असणारी व्यक्ती (महिला किंवा पुरुष)

(ई) प्रवेश निवड

पात्र व्यक्ती प्रथम येणाऱ्यास प्रथम प्रवेश या तत्त्वानुसार एकूण ५० अध्ययनार्थीस प्रवेश देण्यात येईल. (अभ्यास केंद्र सुरू ठेवण्यासाठी किमान १० अध्ययनार्थीस प्रवेश आवश्यक आहे. त्यापेक्षा विद्यार्थी संख्या कमी असल्यास त्यांचे प्रवेश विद्यापीठाच्या नियमानुसार जवळच्या केंद्रावर देण्यात येईल.)

२.४ शिक्षणक्रम शुल्क

१	विद्यापीठ शुल्क	रु. १०००/-
२	अभ्यासकेंद्र शुल्क	रु. ५७५/-
	एकूण शुल्क	रु. १५७५/-

विद्यापीठ शुल्काची विभागणी

१.	परीक्षा शुल्क	रु. २५०/-
२.	शैक्षणिक शुल्क	रु. २५०/-
३.	नोंदणी शुल्क	रु. १००/-
४.	विकास निधी	रु. २५०/-
५.	इतर	रु. १५०/-
	एकूण	रु. *१०००/-

०१. अध्ययनार्थीने विद्यापीठ शुल्क ऑनलाईन प्रवेश अर्ज भरल्यानंतर ऑनलाईन पद्धतीनेच भरावे.

०२. अभ्यासकेंद्र शुल्क आपण निवड केलेल्या अभ्यासकेंद्रावर भरावे.

०१. वरील शुल्काव्यतिरिक्त जादा शुल्क देऊ नये. जादा शुल्क दिल्यास त्यास विद्यापीठ जबाबदार राहणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.

२.५ कालावधी

प्रस्तुत शिक्षणक्रम दूरस्थ अध्यापनपद्धतीद्वारे आयोजित केला जाणार असून नोंदणीपासून परीक्षेपर्यंतचा कालावधी ६ महिन्याचा राहील व अधिकतम कालावधी २ वर्षांपर्यत असेल. नापास/अनुपस्थित असणाऱ्यास प्रवेशापासून २ वर्षांच्या आत हा शिक्षणक्रम रु. १००/- प्रतिसंपर्कसत्र दिवस अतिरिक्त शुल्क भरून करता येईल.

संपर्कसत्र कालावधी

एकूण ०७ दिवस रोज घड्याळी ६ तासाप्रमाणे एकूण ४२ तास उद्‌बोधनसत्र २ दिवस (शिक्षणक्रमाचे स्वरूप व साहित्य वाटप, इत्यादी) व मुख्य संपर्कसत्र ५ दिवस.

संपर्कसत्राचा कार्यक्रम व उपस्थिती

या शिक्षणक्रमासाठी अभ्यासकेंद्रावर एकूण तीन संपर्कसत्रे घेण्यात येतील.

(१) उद्‌बोधन (०२ दिवस)
या संपर्कसत्रात मुक्त विद्यापीठ, विद्यापीठातील विविध शिक्षणक्रम, अभ्यासकेंद्र इत्यादी संदर्भात माहिती आणि सर्व अभ्यास विषयांची ओळख करून देण्यात येईल. तसेच पुढील कार्यक्रमाचा परिचय करून देण्यात येईल.

(२) मुख्य संपर्कसत्र (०५ दिवस)
ह्या संपर्कसत्रात केंद्रावरील तज्ज्ञ समंत्रकांच्या मार्गदर्शनाखाली काही कार्ये पूर्ण करून घेतले जाईल आणि सर्व सैद्धांतिक विषयाचे समंत्रण होईल. संपर्कसत्रात पूर्वी केलेली अंतर्गत कार्य व त्यानंतर घरी केलेल्या कार्याचे मूल्यमापन होईल. यात अहवाल व स्वाध्याय सादरीकरण होईल. पुन्हा समंत्रकांच्या मार्गदर्शनाखाली काही व समंत्रण, परीक्षेची तयारी ह्याविषयी मार्गदर्शन करण्यात येईल.

माध्यम

विद्यापीठाने संपूर्ण अध्ययन-साहित्य हे मराठी भाषेत तयार केलेले आहे. त्यामुळे संपूर्ण शिक्षणक्रमाचे माध्यम मराठी भाषा राहील. संपर्कसत्रांचे माध्यम मराठी राहील. उत्तरे हिंदी/इंग्रजीतून लिहिण्यासाठी पूर्व परवानगीने देण्यात येईल. अशा प्रशिक्षणार्थींना अंतिम परीक्षेतदेखील हिंदी/इंग्रजीतून उत्तरे लिहिण्याची पूर्व परवानगीने एका माध्यमाचा वापर करता येईल.

२.६ मूल्यमापन प्रक्रिया

(१) हा शिक्षणक्रमाचा एकूण ४०० गुणांचा आहे.

(२) या शिक्षणक्रमाचे मूल्यमापन अंतर्गत मूल्यमापन २०% व अंतिम मूल्यमापन ८०% असे करण्यात येईल. अंतर्गत मूल्यमापनासाठी विद्यार्थ्याला स्वाध्याय / क्षेत्रीय कार्य / प्रात्यक्षिक कार्य करावे लागेल.
अंतिम परीक्षेपूर्वी विद्यार्थ्याने अंतर्गत कार्य पूर्ण करणे अत्यावश्यक असेल. अंतिम मूल्यमापन म्हणून ४ अभ्यासक्रमांची अंतिम परीक्षा घेण्यात येईव. त्यात ५-५ गुणांचे प्रश्न असतील.

(अ) अंतर्गत मूल्यमापन

विद्यार्थ्याने स्वाध्याय आणि अभ्यासकेंद्र गृह आणि क्षेत्रीय ठिकाणी केलेल्या प्रात्यक्षिक कार्याचे मूल्यमापन केले जाणे अपेक्षित आहे.

(आ) अंतिम मूल्यमापन

अंतिम मूल्यमापनात चार विषयांवर प्रत्येकी ८० गुणांची अंतिम 'लेखी परीक्षा' अंतर्भूत आहे.

(इ) उत्तीर्णतेचे नियम

(१) विद्यार्थ्याने सर्व अंतर्गत कार्य पूर्ण करणे आवश्यक आहे.

(२) विद्यार्थ्याने प्रत्येक अभ्यासक्रमाच्या अंतर्गत कार्य आणि अंतिम परीक्षेचे मिळून किमान ४०% गुण मिळविणे अनिवार्य आहे.

(३) अभ्यासक्रमनिहाय अंतर्गत आणि अंतिम परीक्षेत मिळालेल्या गुणांचे एकत्रिकरण करून अंतिम निकाल जाहीर करण्यात येईल.

बालसंगोपन आणि रंजन शिक्षण शिक्षणक्रम C31

२०१८-१९ अभ्यासकेंद्र यादी

अ.क्र.	विभागाचे नाव	अ.क्र.	ठिकाण	केंद्र संकेतांक	अभ्यासकेंद्राचे नाव, पत्ता, दूरध्वनी व इमेल
1	अमरावती विभाग	1	अमरावती	**12123**	श्री. दादासाहेब तारे कॉलेज ऑफ डिस्टन्स एज्युकेशन, अचलपूर, सुलतानपूरा रोड, अचलपूर, जि. अमरावती दूरध्वनी : 07223-250289, 9422159479 इ-मेल : Shripad.tare@gmail.com
		2	वाशिम	**1514A**	यशवंतराव चव्हाण कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, मंगरूळपीर जि. वाशिम दूरध्वनी : 9763009452
		3	यवतमाळ	**1473A**	त्यागी सेवा मंडळाचे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर कॉलेज ऑफ डिस्टन्स, गांधी नगर, चर्चजवळ, यवतमाळ, जि. यवतमाळ. दूरध्वनी : 9423134910 इ-मेल : mpthakur@gmail.com
		4	यवतमाळ	**1410A**	गुणवंतराव देशमुख शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, पुसद, जि. यवतमाळ. दूरध्वनी :9604588135 इ-मेल : thakare.sharad@rediffmail.com
		5	बुलढाणा	**1398A**	प्रतिमा क्रियोटीव्ह बहुउद्देशीय संस्था, द्वारा-डॉ. मालू, सिव्हील लाईन, खामगाव, जि. बुलढाणा-444303, दूरध्वनी : 07263-253145 / 8149743111 इ-मेल : prakashmaloo@rediffmail.com
		6	अमरावती	**12169**	प्रभात एज्युकेशन सोसायटी, खोलापूरी गेट, अमरावती जि. अमरावती - 444601 दूरध्वनी : 0721-2570261, 9822356953
		7	अकोला	11100	नानासाहेब चिंचोळकर विद्यालय व उच्च माध्यमिक विद्यालय वाडेगाव, ता. बाळापूर, जि. अकोला - 444502 दूरध्वनी : 8007684305 / 9423848325
		8	अकोला	11119	कर्मयोगी शिक्षण प्रसारक संस्था आपातापा, ता.जि. अकोला द्वारा संचलित कर्मयोगी बाबासाहेब आपोतीकर विद्यालय आपाताप, ता. जि. अकोला - 444 003 दूरध्वनी : 9850029594
		9	वाशिम	**1534A**	श्री. तुळशीराम जाधव कला महाविद्यालय, सोनखास रोड, लाखाळा, वाशिम, जि. वाशिम - 444505 दूरध्वनी : 07252 - 235055 / 9421300707 **इ-मेल :** Stjkm.washim@gmail.com
2	**औरंगाबाद विभाग**	1	औरंगाबाद	21168	सावित्रीबाई फुले महिला एकात्म समाज मंडळ, द्वारा-डॉ. हेडगेवार रुग्नालय, जवाहर कॉलनी, गारखेडा, औरंगाबाद - 431005, दूरध्वनी : 9422708333 / 9422701847
		2	जालना	**2321A**	वसंतराव नाईक अध्यापक कॉलेज ऑफ एज्युकेशन छत्रपती कॉलनी, जालना, ता. जालना, जि. जालना दूरध्वनी : . 9422219821

अ.क्र.	विभागाचे नाव	अ.क्र.	ठिकाण	केंद्र संकेतांक	अभ्यासकेंद्राचे नाव, पत्ता, दूरध्वनी व इमेल
3	**मुंबई विभाग**	1	मुंब्रा	**35324**	सर शमीम उस्मानिया एज्युकेशनल अँड वेलफेअर ट्रस्टद्वारा रोझरी कॉन्व्हेंट हायस्कूल व ज्युनिअर कॉलेज, मुंब्रा, जि. ठाणे पिन - 400 612 दूरध्वनी : 022-25460737/25463090/9421433188 इ-मेल : rosarychs@rediffmail.com
4	**नागपूर विभाग**	1	भंडारा	**4128 A**	मानव धरम शिक्षा, क्रीडा प्रसारण व समस्या निवारण ट्रस्ट, गणेशपूर, भंडारा, ता. भंडारा, जि. भंडारा. दूरध्वनी : 8888490184
		2	चंद्रपूर	**4281 A**	धोटे एज्युकेशन सोसायटी कल्पना कॉन्व्हेंट प्रि-प्रायमरी स्कूल नेरी, उर्जानगर, ता. चंद्रपूर. दूरध्वनी : 07172 - 260475, 9890667223
		3	आरमोरी	**4302 A**	ॲड. एन. एस. गंगुवार कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, बस स्टँड रोड, आरमोरी, जि. गडचिरोली दूरध्वनी : 07132-232453/9423422017 9422941127
		4	आरमोरी	**4321 A**	किशनराव खोबरागडे शिक्षण महाविद्यालय, बस स्टँड रोड, आरमोरी, जि. गडचिरोली. दूरध्वनी : 07132-266784/9422144150
		5	गडचिरोली	**4322 A**	श्री. किशनराव खोबरागडे शिक्षण महाविद्यालय, मूलरोड गडचिरोली, जि. गडचिरोली. संपर्क : 07132-233211/फॅक्स : 07132 233211
		6	नागपूर	**44250**	पालीवाल बी.एड. कॉलेज पारशीवनी, नागपूर, जि. नागपूर. दूरध्वनी : 0712-2744965/9422344640 इ-मेल : arvinddunedar05@gmail.com
		7	भंडारा	**4144A**	स्व. मायादेवी राजभोज मूकबधीर कार्यशाळा, द्वारा द लॉर्ड पब्लिक स्कूल, जलाराम चौक, स्टेट बँकेसमोर, भंडारा. दूरध्वनी : 7038084550
		8	सावरगाव	**4714 A**	यशवंतराव पाटील राऊत अध्यापक कॉलेज, मु.पोस्ट, सावरगाव, ता. नारखेड, जि. नागपूर. दूरध्वनी : 9823350544/9923859070
		9	नागपूर	44349	पुणे सेवा सदन सोसायटी, झाशी राणी चौक, सीताबर्डी नागपूर - 440010 दूरध्वनी : 0712-2053609/ 9860438410
5	**नाशिक विभाग**	1	करोडी	51152	जवाहर ज्युनियर कॉलेज, मु. पोस्ट, करोडी चिंचापुरी (ईरादे) ता. पाथर्डी, जि. अहमदनगर दूरध्वनी : 9371730913 इ-मेल : mmbangar.mb@gmail.com
		2	शेंदुर्णी, जामनेर	53132	शेंदुर्णी शिक्षणसंस्था, शेंदुर्णी ता. जामनेर, जि. जळगाव दूरध्वनी : 02580-252246/9228725529

अ.क्र.	विभागाचे नाव	अ.क्र.	ठिकाण	केंद्र संकेतांक	अभ्यासकेंद्राचे नाव, पत्ता, दूरध्वनी व इमेल
		3	जळगाव	53139	खांदेश एज्युकेशन सोसायटीचे डी.एड. कॉलेज एम. जे. कॉलेज कॅम्प्स, जळगाव, जि. जळगाव. दूरध्वनी : 0257-2227959 / 8600602530 इ-मेल : srpchopde@gmail.com
		4	अमळनेर	**53155**A	नवीन मराठी शाळा, लोकमान्य शिक्षण मंडळ, अंमळनेर जि. जळगाव दूरध्वनी : 02587-233942/9423930649
		5	नाशिक	54268	शिशुविहार बालक मंदिर, राम भूमी, डॉ. मुंजे रोड नाशिक, जि. नाशिक दूरध्वनी : 0253-2309616/9881492988
		6	नाशिक	54413	पी.व्ही.जी. कॉलेज ऑफ एज्युकेशन अँड रिसर्च, दिंडोरी रोड म्हसरूळ, नाशिक, जि. नाशिक - 422 004 दूरध्वनी : 0253-2530118 / 9511254051
6	**पुणे विभाग**	1	महालुंगे, पुणे	62351	महालुंगे ट्रस्ट डी.एड. कॉलेज मु.पो. महालुंगे, ता. खेड, जि. पुणे दूरध्वनी : (02335) 259213/9890524242 इ-मेल : mahalungedtedyahoo.com
		2	शंकरनगर, पुणे	63105	प्रज्ञा बालवाडी ट्रेनिंग संस्था 10, वृंदावन सोसायटी, शंकर नगर पुणे - 411009. दूरध्वनी : मो. 9860459728
		3	पुणे	62500	समर्थ ज्ञानपीठ, सोमेश्वर नगर संचलित, सह्याद्री कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, वाघलवाडी, सोमेश्वरनगर, ता. बारामती, जि. पुणे पिन - 412306 दूरध्वनी : 02112-222489 / 8888567044 इ-मेल : samarthshikshan@yahoo.com
7	**कोल्हापूर विभाग**	1	बाहुबली	71195	एम.जी. शहा विद्यालय व ज्यु. कॉलेज बाहुबली, ता. हातकणंगले, जि. कोल्हापूर दूरध्वनी : (0230) 2584452 इ-मेल : jaygomtesh@gmail.com
		2	कोल्हापूर	71131	स्व. मारूतीराव विष्णु वारके शिक्षण प्रसारक मंडळ, तुरंबे, ता. राधानगरी, जि. कोल्हापूर - 416208 दूरध्वनी : 9960258585
		3	सिंधुदुर्ग	7457A	हरीशचंद्र काजरेकर संस्था, 2121, काजरेकर कॉम्पलेक्स विठ्ठलवाडी कुडाळ, जि. सिंधुदुर्ग दूरध्वनी : 02362-23061/9422963521
		4	कोल्हापूर	71194	तात्यासाहेब मुसळे स्कूल, सांगली रोड इचलकरंजी, जि. कोल्हापूर दूरध्वनी : 9763177634 / 9922680363 इ-मेल : vaishalikade2002@gmail.com
8	नांदेड विभाग	1	लोणी उद्गीर	84102	कौशल्याबाई सामाजिक, सांस्कृतिक, औद्योगिक, पर्यावरण सेवाभावी संस्था, मु.पो. लोणी, ता. उदगीर, जि. लातूर. दूरध्वनी : 9890752666/9158538553

अ.क्र.	विभागाचे नाव	अ.क्र.	ठिकाण	केंद्र संकेतांक	अभ्यासकेंद्राचे नाव, पत्ता, दूरध्वनी व इमेल
		2	किनगाव अहमदपूर	8464 A	महात्मा फुले महाविद्यालय, किनगाव ता. अहमदपूर, जि. लातूर. दूरध्वनी : 9421380048/9763616663
		3	शिवाजीनगर नांदेड	85127	वनिता विकास मंडळ द्वारा भानुमती वर्मा बालक मंदिर शिवाजीनगर, जि. नांदेड दूरध्वनी : 02462-2328111/9852522030 इ-मेल : vanitavikasmandalc31@gmail.com
		4	अर्धापूर	8577A	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मिशन ता. अर्धापूर, जि. नांदेड. दूरध्वनी : 9825681992
		5	लोहगाव	8763A	नृसिंह डी.टी.एड. कॉलेज, मु.पो. लोहगाव, जि. परभणी. दूरध्वनी : 8007294216/8007294215 इ-मेल : pvdache@gmail.com principalnded@gmail.com
		6	शिवाजीनगर हिंगोली	8822A	जिवक अकादमी, रेनबो प्रतिष्ठान, शिवाजीनगर, हिंगोली संपर्क : 02456-221040, 9822882842
		7	वसमत	8824 A	संजीवनी बहुउद्देशीय सेवाभावी सोसायटी द्वारा लिटील किंग्ज इंग्लिश स्कूल, मु.पो. ता. वसमत, जि. हिंगोली दूरध्वनी : 9850626095/8308258983

शिक्षणक्रम संयोजक : डॉ. डी. डी. पवार, सहाय्यक प्राध्यापक
शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा
यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

३. स्वयं-साहाय्य गट प्रेरक/प्रेरिका (C32) : शिक्षणक्रमाविषयी

स्वयं-साहाय्य गट (सेल्फ हेल्प ग्रुप/(SHG) 'बोली भाषेत महिलांचे बचतगट' ह्याचे महत्त्व हे गेल्या दशकात अनुभवांनी सिद्ध झालेले आहे. 'आर्थिक स्वावलंबनातून क्षमतावाढीचे प्रयत्न, त्यानंतर चौफेर विकासाची संघटित धडपड' हे सूत्र घेऊन बचतगटाचे प्रयोग चळवळीत रूपांतर झाले. पण त्यासंदर्भात प्रत्यक्ष मान्यताप्राप्त शिक्षणक्रम मात्र अद्यापही अस्तित्वात नव्हता आणि या स्वयं-साहाय्य गटाचे गुणात्मक विकसन करायचे तर अशा शिक्षणक्रमाची आवश्यकता आहे.

त्या दृष्टीने आज वैयक्तिक व संस्था पातळीवर सर्वत्र झपाट्याने प्रयत्न होत आहेत. त्या प्रयत्नांचाच भाग म्हणून यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाने 'स्वयं-साहाय्य गट प्रेरक/प्रेरिका शिक्षणक्रम' विकसनाचे कार्य हाती घेतले. ह्यासाठी चैतन्य (राजगुरुनगर, जि.पुणे) व बायफ (पुणे) ह्या अनुभवसिद्ध संस्थांनी दिलेल्या बहुमोल सहकार्याचा आवर्जून उल्लेख केला पाहिजे.

या शिक्षणक्रमाचा कालावधी सहा महिन्यांचा आहे. जे विद्यार्थी नियोजित सहा महिन्यांत हा शिक्षणक्रम पूर्ण करू शकणार नाहीत त्यांना प्रवेशापासून दोन वर्षांत केव्हाही हा शिक्षणक्रम पूर्ण करता येईल. मात्र त्या दोन वर्षांतही जे विद्यार्थी हा शिक्षणक्रम पूर्ण करू शकणार नाहीत त्यांना त्या वर्षाचे या शिक्षणक्रमाचे शुल्क भरून पुन्हा दोन वर्षे पुनर्नोंदणी करता येईल.

उद्दिष्टे

- महिला सबलीकरण व दारिद्र्य निर्मूलनाच्या दृष्टीने महिलांच्या स्थितीचे, स्त्री-पुरुष असमानतेचे विश्लेषण करून सुसंगत विचार व प्रवृत्ती यांची जाण वाढविणे.
- महिला स्वयं-साहाय्य गटाची गरज, संकल्पना कार्यपद्धती स्पष्ट करणे.
- स्वयं-साहाय्य गटाची बांधणी, स्थैर्य, विस्तार ह्यासाठी आवश्यक त्या क्षमता, कौशल्ये अपेक्षित प्रमाणात विकसित करणे.
- स्वयं-साहाय्य गट आणि सबलीकरणासाठी प्रेरक/प्रेरिका ह्या भूमिका पार पाडण्यास व आवश्यक ती कार्ये करण्याच्या दृष्टीने सक्षम करणे.

३.१ शिक्षणक्रमाची संरचना

(अ) अभ्यास विषय : ४
(आ) किमान कालावधी : ६ महिने
(इ) एकूण श्रेयांक : १६
(ई) एकूण अध्ययन तास : ४८० ते ५६० तास

शिक्षणक्रमाचे स्वरूप

प्रस्तुत शिक्षणक्रमाचे दोन मुख्य भाग आहेत -

(अ) तात्त्विक भाग (आ) प्रात्यक्षिक भाग

(अ) तात्त्विक भाग : पाठ्यक्रम

विषय १ : महिलांचे सबलीकरण, दारिद्र्य निर्मूलन व स्वयं-साहाय्य गट (EDU 121) Woman's Empowerment and Self Help Group

घटक १ : महिलांची सद्यस्थिती : प्रगती व मर्यादा
घटक २ : महिलांचे कुटुंबातील स्थान
घटक ३ : महिलांचे सबलीकरण
घटक ४ : दारिद्र्य निर्मूलन व स्वयं-साहाय्य गट
घटक ५ : स्वयं-साहाय्य गट संकल्पना व स्वरूप
घटक ६ : स्वयं-साहाय्य गटाचे फायदे व परिणाम
घटक ७ : बचत गट व बचत बँका

विषय २ : गटपूर्वतयारी व गटनिर्मिती (EDU 122) Preparation and formation of group

घटक १ : स्वयं-साहाय्य गटाची कार्यपद्धती
घटक २ : गरजूंचा शोध व गरजूंसोबत संवाद
घटक ३ : सभासद निश्चिती व शिक्षण
घटक ४ : नेतृत्व निवड व प्रशिक्षण
घटक ५ : बैठकींची माहिती व प्रत्यक्ष बैठका
घटक ६ : गटनिर्मिती व संचालन
घटक ७ : गटाच्या प्राथमिक नोंदी व बँक खाते उघडणे

विषय ३ : गटविकासासाठीची साधने व विस्तार (EDU 123) Stabilisation and Expansion of group

घटक १ : गटविकासासाठीची साधने व समन्वय
घटक २ : गटातील अडचणी व उपाय
घटक ३ : स्वयं-साहाय्य गटाचे सहभागीय देखरेख व मूल्यांकन
घटक ४ : स्वयं-साहाय्य गट स्थापनेसाठी संपर्क
घटक ५ : स्वयं-साहाय्य गट विस्तारासाठी संपर्क
घटक ६ : उद्योजकता विकासाचे टप्पे
घटक ७ : प्रेरिकेचा स्वयं-साहाय्य गटाला निरोप

विषय ४ : स्वयं-साहाय्य गटाकरिता कौशल्ये व क्षमता (EDU 124) Skill and competency required for Self Help Group

घटक १ : सूक्ष्म नियोजन कौशल्ये
घटक २ : स्वयं-साहाय्य गटासंदर्भात सुसंवादाची मूलभूत कौशल्ये व तंत्रे
घटक ३ : स्वयं-साहाय्य गटाच्या विविध टप्प्यांसाठी सुसंवादाची कौशल्ये
घटक ४ : समूह प्रक्रियेशी संबंधित कौशल्ये व क्षमता

३.२ अध्ययन पद्धती

पारंपरिक विद्यापीठांपेक्षा मुक्त विद्यापीठातील शिक्षणक्रमाची अध्ययन–पद्धती वेगळी आहे. ही पद्धती दूरशिक्षण संकल्पनेवर आधारित आहे. स्वयं–अध्ययन करण्यासाठी उपयोगी पडतील अशी स्वयं–अध्ययन पाठ्यपुस्तके आपणाला विद्यापीठाच्या अभ्यासकेंद्रा–मार्फत पुरविण्यात येतील. या शिक्षणक्रमाची भूमिका प्राधान्याने स्वयं–अध्ययनाची असली तरी तात्त्विक विषयांचे मार्गदर्शन, आशयाचे शंकानिरसन, प्रात्यक्षिके, इत्यादी मार्गदर्शकांच्या मार्गदर्शनानुसार पूर्ण करावयाची आहेत. स्वाध्याय लेखनानंतर चर्चा, कृतिसत्रे, उद्‌बोधन, प्रबोधन, इत्यादींसाठी संपर्कसत्रे आयोजित केली जातील. त्याबाबत सविस्तर तपशील वेळोवेळी पत्राने अभ्यासकेंद्रात व प्रशिक्षणार्थींना कळविण्यात येईल.

संपर्कसत्रांचा कार्यक्रम व उपस्थिती

या शिक्षणक्रमासाठी तुमच्या अभ्यासकेंद्रावर एकूण चार संपर्कसत्रे घेण्यात येतील.

(१) उद्‌बोधन/परिचयपर सत्र (२ दिवस)

या संपर्कसत्रात मुक्त विद्यापीठ, विद्यापीठातील विविध शिक्षणक्रम, अभ्यासकेंद्र इत्यादींसंदर्भात माहिती आणि सर्व अभ्यास विषयांची ओळख करून देण्यात येईल. तसेच पुढील संपूर्ण कार्यक्रमाचा परिचय करून देण्यात येईल.

(२) प्रथम संपर्कसत्र (४ दिवस)

ह्या संपर्कसत्रात केंद्रावर तज्ज्ञांच्या मार्गदर्शनाखाली काही अंतर्गत कार्य पूर्ण करून घेतले जाईल आणि सर्व सैद्धांतिक विषयांचे संमंत्रण होईल. तसेच पहिल्या संपर्कसत्रानंतर घरी व परिसरात करावयाच्या कामाबद्दलची माहिती देण्यात येईल.

(३) द्वितीय संपर्कसत्र (५ दिवस)

दुसऱ्या संपर्कसत्रात पूर्वी केलेली अंतर्गत कार्य व त्यानंतर घरी केलेल्या कार्याचे मूल्यमापन होईल. पुन्हा तज्ज्ञांच्या मार्गदर्शनाखाली संमंत्रण व शंका–समाधान केले जाईल.

(४) तृतीय संपर्कसत्र (३ दिवस)

यात संमंत्रण आणि अंतिम परीक्षेच्या दृष्टीने तयारी करून घेण्यात येईल.

टीप : (१) सर्व संपर्कसत्रांसाठी उमेदवारांना येण्याजाण्याची, राहण्याची, जेवणाची व्यवस्था स्वखर्चाने करावी लागेल. अभ्यासकेंद्र ही सोय उपलब्ध करून देण्यासाठी योग्य ते सहकार्य करील. सर्व संपर्कसत्रांना उपस्थिती अनिवार्य असेल.

(२) केंद्रावर प्रवेश अत्यंत कमी झाल्यास इतर केंद्रावर प्रवेश वर्ग करण्यात येईल.

३.३ प्रवेश प्रक्रिया

प्रवेश–पात्रता

हा शिक्षणक्रम खालील पात्रता असणाऱ्या कोणत्याही व्यक्तीस पूर्ण करता येईल.

(१) किमान सातवी पास व समाजकार्याची आवड असणारी १८ वर्षे किंवा त्यापेक्षा अधिक वय असणारी व्यक्ती.

किंवा

(२) दहावी उत्तीर्ण व १८ वर्षे पूर्ण असणारी कोणतीही व्यक्ती.

(३) स्वयं–साहाय्य गटात काम करणाऱ्या व्यक्तींना प्राधान्य देण्यात येईल.

एकूण जागा

प्रत्येक अभ्यासकेंद्रावर जास्तीत जास्त ५0अध्ययनार्थींना प्रवेश देण्यात येईल. आवश्यकतेनुसार तुकड्यांची संख्या वाढविण्यात येईल. कमीत कमी ५ अध्ययनार्थी असल्यास अभ्यासकेंद्र सुरू राहील. मात्र परीक्षा केंद्र एकत्रित असेल.

३.४ शिक्षणक्रम शुल्क

विद्यापीठ शुल्क (ऑनलाईन)	रु. १000/–
अभ्यासकेंद्र शुल्क (अभ्यासकेंद्रावर)	रु . ५00/–
एकूण शुल्क	रु. १५००/–

विद्यापीठ शुल्काची विभागणी

प्रवेश / नोंदणी शुल्क	रु. १00/–
शैक्षणिक शुल्क	रु. २५0/–
परीक्षा शुल्क	रु. २५0/–
विकास निधी	रु. २५0/–
इतर शुल्क	रु. १५0/–
एकूण	रु. १०००/–

0१. अध्ययनार्थीने विद्यापीठ शुल्क ऑनलाईन प्रवेश अर्ज भरल्यानंतर ऑनलाईन पद्धतीनेच भरावे.

0२. अभ्यासकेंद्र शुल्क आपण निवड केलेल्या अभ्यासकेंद्रावर भरावे.

0१. वरील शुल्काव्यतिरिक्त जादा शुल्क देऊ नये. जादा शुल्क दिल्यास त्यास विद्यापीठ जबाबदार राहणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.

३.५ कालावधी

(१) या शिक्षणक्रमाचा कालावधी किमान सहा महिने व कमाल दोन वर्षांचा असेल.

(२) ज्यांना हा शिक्षणक्रम कमाल कालावधीत (दोन वर्षांत) पूर्ण करता आला नाही त्यांना पुनर्नोंदणी करण्याची संधी उपलब्ध करून दिली जाईल. त्यासाठी त्यावर्षी असणारे या शिक्षणक्रमाचे संपूर्ण शुल्क भरून पुनर्नोंदणी त्या पुढील दोन वर्षांकरिता करता येईल. ही पुनर्नोंदणी फक्त एकदाच करता येईल. (पुनर्नोंदणी कालावधी प्रथम नोंदणी कालावधीची मुदत संपल्याच्या दिनांकापासून मोजण्यात येईल.)

माध्यम

या शिक्षणक्रमाचे माध्यम मराठी असेल. त्यामुळे पुरविण्यात येणारे सर्व अभ्यास–साहित्य मराठी माध्यमातून पुरविण्यात येईल. मात्र ज्या विद्यार्थ्यांना उत्तरे लिहिण्यासाठी हिंदी वा इंग्रजी माध्यमाचा वापर करावयाचा असेल त्यांना तशी परवानगी देण्यात येईल.

३.६ मूल्यमापन प्रक्रिया

(१) या शिक्षणक्रमाचे मूल्यमापन अंतर्गत मूल्यमापन २०% बहिस्थ मूल्यमापन ८०% असे करण्यात येईल.

(२) अंतर्गत मूल्यमापनासाठी विद्यार्थ्याला स्वाध्याय / क्षेत्रीय कार्य / प्रात्यक्षिक कार्य करावे लागेल.

(३) अंतिम परीक्षेच्या पूर्वी विद्यार्थ्याने अंतर्गत कार्य पूर्ण करणे अत्यावश्यक असते. बहिस्थ मूल्यमापन म्हणून ४ अभ्यासक्रमांची अंतिम परीक्षा घेण्यात येईल. त्यात ५–५ गुणांचे प्रश्न असतील.

उत्तीर्णतेचे नियम

(१) विद्यार्थ्याने सर्व अंतर्गत कार्य पूर्ण करणे आवश्यक आहे.

(२) विद्यार्थ्याने प्रत्येक अभ्यासक्रमाच्या अंतर्गत कार्य आणि अंतिम परीक्षेचे मिळून किमान ४०% गुण मिळविणे अनिवार्य आहे.

(३) अभ्यासक्रमनिहाय अंतर्गत आणि अंतिम परीक्षेत मिळालेल्या गुणांचे एकत्रिकरण करून अंतिम निकाल जाहीर करण्यात येईल.

३.७ अभ्यासकेंद्र

अ.क्र.	विभागीय केंद्र	जिल्हा केंद्र	अभ्यासकेंद्र नाव व पत्ता	केंद्र संकेतांक
१	अमरावती	अकोला	वनराई, ए.७०, स्लेक्टर कॉलनी, अकोला-४४४ 00१ फोन. ९४२३४९८५८९	११५८A
२	औरंगाबाद	औरंगाबाद	महिला स्वयं-साहाय्य गटाची सहकारी पतसंस्था, ३१ शिवज्योती कॉलनी, जे.एन.ई.सी.रोड, एन. ६ सिडको औरंगाबाद -४३१००३ ८४२१९८७०२५	२११०३
३	औरंगाबाद	औरंगाबाद	कुलस्वामिनी सेवाभावी संस्था, ५२१, एन-३, सिडको, कम्युनिटी सेंटर जवळ औरंगाबाद-४३१००३	२११३६
४	औरंगाबाद	औरंगाबाद	श्री छत्रपती बहुउद्देशीय संस्था /आर./एक्स-०६/१५/२० जयभगवान हौसिंग सोसायटी, अयोध्या नगर, वाळूज जि. औरंगाबाद ९८२२६३९९७०	२११५२
५	औरंगाबाद	जालना	कृषि विज्ञान केंद्र, पोस्ट बॉक्स नं. ४५, खापुडी जि. जालना ७३५००१३१५९	२३३२A
६	औरंगाबाद	जालना	अभिनव कॉलेज, छत्रपती कॉलनी, जालना फोन : ०२५८२ - २२०५८२	२३५१A
७	मुंबई	ठाणे	आदिवासी प्रगती मंडळ, कॉ. गोदावरी परुळेकर महाविद्यालय तलासरी, जि.ठाणे- ४०१ ६०६ मोबा. ९४२२०१७६५५	३५२०८
८	नागपूर	वर्धा	रिद्धी एस.एच.जी.केंद्र महेंद्रकुमार सुखदिया भवन प्राथमिक आरोग्य केंद्राजवळ, कारंजा (गाडगे) जि.वर्धा ४२२२०३, फोन. ९४२२१४९८८१	४५४७A
९	नाशिक	अहमदनगर	आधार ग्रामीण समता विकास आणि संशोधन संस्था सी-१, साई रेसिडेन्सी हॉटेल, उदय पॅलेस जवळ, नेवासा मार्ग श्रीरामपूर, जि.अहमदनगर	५१११७
१०	नाशिक	अहमदनगर	मनोहर बाबा विद्यालय, सायखिंडी, पो.संगमनेर, जि.अहमदनगर -४२२६०५. फोन -९८९०९६०७८४	५१११५८
११	पुणे	पुणे	चैतन्य ग्रामीण विकास संस्था राजगुरुनगर, ता.खेड, जि.पुणे फोन-०२१३५-२२३१७,२३२३२२६५९३	६३१००
१२	पुणे	पुणे	लिलावती महिला विकास मंडळ सर्वे नं.१४/२,पुणे सोलापूर मार्ग,आकाशमार्ग, टेकवडे पेट्रोलपंपामागे हडपसर, पुणे. फोन-९३७२१३४९९३	६२२८८
१३	नांदेड	नांदेड	डॉ. आंबेडकर मिशन य.च.म.मु.वि. अभ्यासकेंद्र अर्धापूर, जि. नांदेड ९८२३६८१९९२	८५७७A
१४	नांदेड	परभणी	अण्णा भाऊ प्राथमिक शाळा रत्ननगर, गंगाखेड, परभणी -४३१५१४, फोन-९८६७९९८४४६	८७६७A

अ.क्र.	विभागीय केंद्र	जिल्हा केंद्र	अभ्यासकेंद्र नाव व पत्ता	केंद्र संकेतांक
१५	नांदेड	हिंगोली	संजीवनी बहुउद्देशीय सेवाभावी संस्था द्वारा-लिटल किंग्ज इंग्लिश स्कूल, वसमत, जि. हिंगोली-४३१५१२ ९८५०६२६०९५	८८२४A
१६	नांदेड	हिंगोली	रेनबो प्रतिष्ठान, शिवाजीनगर हिंगोली-४३१ ५१३, फोन-९०२८०६७०४८	८८१५A
१७	अमरावती	यवतमाळ	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर कॉलेज ऑफ डिस्टन्स एज्युकेशन गांधीनगर, यवतमाळ. फोन-०७२३२-२४११८९, ९४२३१३४९१०	१४७३अ
१८	नाशिक	जळगाव	दिशा फाऊंडेशन, पाटील वाडी, एस.बी.आय. मागे वाकी रोड, जामनेर, जि. जळगांव ९८९०६४०१३१	५३१४०
१९	अमरावती	बुलढाणा	शिवपार्वती ग्राम विकास, सामाजिक बहुउद्देशिय संस्था पिंप्री गवळी, ता. मोताळा, जि. बुलढाणा	१३१२३
२०	कोल्हापूर	कोल्हापूर	मैथिली एस.एच.जी. केंद्र, २७५३ डी वार्ड शुक्रवार पेठ, कोल्हापूर ९८२२१७१०५४	७११७५
२१	नाशिक	जळगाव	राजमाता जिजाऊ महिला मंडळ, प्लॉट नं. ३६, गुरुकृपा कॉलनी अमळनेर, जि. जळगाव - ४२५४०१ मोबा. - ९३७५५६४८३५	५३२१२

४. शालेय व्यवहारांकरिता माहिती – संप्रेषण तंत्रविज्ञान (C35) : शिक्षणक्रमाविषयी

सध्याच्या माहिती–तंत्रज्ञानाच्या युगात शिक्षकांचीदेखील या क्षेत्राशी मैत्री असणे आवश्यक आहे. संगणकाचे ज्ञान देणारे अनेक शिक्षणक्रम इतर संस्थांतर्फे व मुक्त विद्यापीठातर्फेदेखील राबवले जातात. परंतु सदर शिक्षणक्रम हा विशेषतः शिक्षक व त्यांच्या गरजा व त्यांची पार्श्वभूमी समोर ठेवून तयार करण्यात आलेला आहे.

४.१ शिक्षणक्रमाची संरचना

दूरशिक्षणाच्या परिभाषेत हा शिक्षणक्रम १६ श्रेयांकांचा म्हणजे सुमारे ४८० ते ५६० अध्ययन तासांचा आहे. एक श्रेयांक म्हणजे ३० ते ३५ तासांचा अभ्यास होय.

४.२ कालावधी

- या शिक्षणक्रमाचा कालावधी किमान ६ महिने व कमाल दोन वर्षांचा असेल.
- ज्यांना हा शिक्षणक्रम कमाल कालावधीत (दोन वर्षांत) पूर्ण करता आला नाही. त्यांना पुनर्नोंदणी करण्याची संधी उपलब्ध करून दिली जाईल. त्यासाठी त्यावर्षी असणारे या शिक्षणक्रमाचे संपूर्ण शुल्क भरून पुनर्नोंदणी त्यापुढील दोन वर्षांकरिता करता येईल. ही पुनर्नोंदणी फक्त एकदाच करता येईल. (पुनर्नोंदणी कालावधी प्रथम नोंदणी कालावधीची मुदत संपल्याच्या दिनांकापासून मोजण्यात येईल.

माध्यम

या शिक्षणक्रमाचे माध्यम मराठी असेल. त्यामुळे पुरवण्यात येणारे सर्व अध्ययन–साहित्य मराठी माध्यमातून पुरवण्यात येईल. मात्र ज्या विद्यार्थ्यांना उत्तरे लिहिण्यासाठी हिंदी वा इंग्रजी माध्यमांचा वापर करावयाचा असेल त्यांना तशी परवानगी देण्यात येईल.

शिक्षणक्रमाची उद्दिष्टे

(अ) शिक्षणकांना संगणक आणि एम.एस. वर्डची ओळख करून देणे.

(आ) शिक्षकांमध्ये विन्डोज एन्व्हिरोन्मेंट वापरण्याच्या क्षमता विकसित करणे.

(इ) आंतरजाल वापरण्याच्या क्षमता शिक्षकांमध्ये विकसित करणे.

(ई) शिक्षकांमध्ये एम.एस. एक्सेल व एम.एस. पॉवरपॉईंट वापराच्या क्षमता विकसित करणे.

या शिक्षणक्रमांतर्गत एकूण चार अभ्यासक्रम आहेत.

क्र.	*अभ्यासक्रमाचे शीर्षक*	*संकेतांक*
१	शिक्षकांसाठी संगणक व एम.एस. वर्ड	EDU 051
२	शिक्षकांसाठी विन्डोज एन्व्हिरॉन्मेंट	EDU 052
३	शिक्षकांसाठी आंतरजाल	EDU 053
४	शिक्षकांसाठी एम.एस. एक्सेल व एम.एस. पॉवरपॉइंट	EDU 054

संपर्कसत्रे

या शिक्षणक्रमाचा एकूण कालावधी सहा महिन्यांचा राहील. या दरम्यान एकूण दोन संपर्कसत्रे घेण्यात येतील. प्रतिदिन सहा तासिकांमध्ये कार्य असेल. सर्व संपर्कसत्रे अभ्यासकेंद्रांच्या सोयी–नुसार शनिवार–रविवार किंवा इतर दिवशी आयोजित करण्यात येतील.

(१) उद्बोधन सत्र – दोन दिवस

(२) मुख्य संपर्कसत्र – चार दिवस (विभागून)

अध्ययनार्थींची संपर्कसत्रातील उपस्थिती किमान ८०% असणे अनिवार्य असेल. अध्ययनार्थी एखाद्या संपर्कसत्रास अनुपस्थित राहिल्यास त्यास रु. १००/– प्रतिदिन दंड शुल्क भरून अभ्यासकेंद्राच्या सोयीनुसार एखाद्या रविवारी अथवा इतर सुट्टीच्या दिवशी ते संपर्कसत्र पूर्ण करावे लागेल.

४.३ प्रवेश प्रक्रिया

सदर शिक्षणक्रम खालील पात्रता असणाऱ्या कोणत्याही व्यक्तीस पूर्ण करता येईल.

प्रवेश पात्रता

(१) किमान दहावी उत्तीर्ण आवश्यक.

(२) शिक्षणसंस्थेत सेवेत असणाऱ्यांना प्राधान्य

एकूण जागा

प्रत्येक अभ्यासकेंद्रावर कमाल ५० अध्ययनार्थींना प्रवेश देण्यात येईल. आवश्यकतेनुसार केंद्रांची संख्या वाढविण्यात येईल.

४.४ शिक्षणक्रम शुल्क

सदर शिक्षणक्रमाचे शुल्क पुढील तपशिलानुसार आकारले जाईल.

अभ्यासकेंद्र शुल्क	रु. ११२०/–
विद्यापीठ शुल्क	रु. २०००/–
एकूण शिक्षणक्रम शुल्क	रु. ३१२०/–

विद्यापीठ शुल्काची विभागणी

नोंदणी शुल्क	रु. १००/-
शैक्षणिक शुल्क	रु. ५००/-
परीक्षा शुल्क	रु. ५००/-
विकास निधी	रु. ७५०/-
इतर शुल्क	रु. १५०/-
एकूण	**रु. २०००/-**

०१. अध्ययनार्थीने विद्यापीठ शुल्क ऑनलाईन प्रवेश अर्ज भरल्यानंतर ऑनलाईन पद्धतीनेच भरावे.

०२. अभ्यासकेंद्र शुल्क आपण निवड केलेल्या अभ्यासकेंद्रावर भरावे.

०१. वरील शुल्काव्यतिरिक्त जादा शुल्क देऊ नये. जादा शुल्क दिल्यास त्यास विद्यापीठ जबाबदार राहणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.

४.५ मूल्यमापन प्रक्रिया

(१) हा शिक्षणक्रम एकूण ४०० गुणांचा आहे.

(२) या शिक्षणक्रमाचे मूल्यमापन अंतर्गत मूल्यमापन २०% व अंतिम मूल्यमापन ८०% असे करण्यात येईल.

(३) अंतर्गत मूल्यमापनासाठी विद्यार्थ्याला स्वाध्याय / क्षेत्रीय कार्य / प्रात्यक्षिक कार्य करावे लागेल.

(४) अंतिम परीक्षेच्या पूर्वी विद्यार्थ्याने अंतर्गत कार्य पूर्ण करणे अत्यावश्यक असेल. अंतिम मूल्यमापन म्हणून ४ अभ्यासक्रमाची अंतिम लेखी परीक्षा घेण्यात येईल. त्यात ५-५ गुणांचे प्रश्न असतील.

अंतिम परीक्षेसाठी पात्रतेच्या अटी

(१) शिक्षणक्रमाच्या सर्व संपर्कसत्रांना उपस्थित राहून सर्व अंतर्गत कार्य पूर्ण केलेले असणे गरजेचे आहे.

(२) सर्व संपर्कसत्रांत मिळून ८०% उपस्थिती अनिवार्य आहे.

उत्तीर्णतेचे नियम

(१) विद्यार्थ्याने सर्व अंतर्गत कार्य पूर्ण करणे आवश्यक आहे.

(२) विद्यार्थ्याने प्रत्येक अभ्यासक्रमाच्या अंतर्गत कार्य आणि अंतिम परीक्षेचे मिळून किमान ४०% गुण मिळविणे अनिवार्य आहे.

(३) अभ्यासक्रमनिहाय अंतर्गत आणि अंतिम परीक्षेत मिळालेल्या गुणांचे एकत्रिकरण करून अंतिम निकाल जाहीर करण्यात येईल.

४.६ अभ्यासकेंद्रे

C35 : Certificate Programme in ICT for School Practices

Sr No	Region	Study Center		Communication Details				
		Code	*District and Name*	*Director*		*Coordinator*		*College*
				Name	*Contact No*	*Name*	*Contact No*	*e-mail ID of College*
1	Nagpur	4501 A	Wardha Govt. B.Ed. College, Wardha, Pin 442001	Dr. D. B. Punase	07152-243804 9850309073	Dr Gopalkrishna Kumbhare	9421726958	swavalambibed@rediffmail.com gopal.kumbhare@rediffmail.com
2	Nanded	84107	Latur Mahatma Phule Mahavidyalaya, Raje Sambhaji D.Ed College, Kingaon, Taluka Ahmedpur, Dist - Latur 413523	Dr. B. R. Bodke	9421380048	V.G. Chauhan	9763616663	drbrbbodake@gmail.com
3	Nanded	87101	Parabhani Shri Narshinva Adhyapak Vidyalaya, Lohgaon, Taluka District - Parbhani 431401	Dadhe Pandurang Vasant	8007294216	Gavhane Jyoti Bhagwatrao	8007294215	principalsndted@gmail.com
4	Nashik		Nashik Pune Vidyarthi Griha's College of Education & Research, Dr Kakasaheb Deodhar English Medium School Campus, Dindori Road, Meri-Mhasarul, Nashik – 422 004.	M B Patil	0253-2530118	Jinger Arvind	9021669661	cerpvg@yahoo.in
5	Akola	11119	Akola Karmayogi Shikshan Prasarak Sanstha Aapatapa Sanchalit Karmayogi Babasaheb Apotikar Vidyalaya, Aapoti, Tal. Dist. Akola 0 444 003	Dr. Nitin Vathore	0724-2248711	Prof. Suchita Bujurge	9763341650	
6.	Nandurbar	5507A	Nandurbar College of Education, Nandurbar Dist. Nandurbar	Dr. Mukesh S. Raghu-wanshi	02564-223086 98723344259	Prof. Moin Salimodin Sheikh		ntvsbed507@rediffmail.com

शिक्षणक्रम संयोजक : डॉ. डी. डी. पवार, सहाय्यक प्राध्यापक
शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा
यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

५. आशययुक्त अध्यापन पद्धती (C36) : शिक्षणक्रमाविषयी

शिक्षणक्रमाची उद्दिष्टे

(अ) बी.एड. किंवा बी.पी.एड. पात्रताधारक अध्यापकांना व अधिव्याख्यात्यांना त्यांच्या आवडीच्या शालेय विषयात अतिरिक्त अशा तिसऱ्या आशययुक्त अध्यापन पद्धतीचा अभ्यास करण्याची संधी उपलब्ध करून देणे.

(आ) शिक्षकांना व अधिव्याख्यात्यांना त्यांच्या आवडीच्या शालेय विषयातील अध्यापन पद्धतीच्या आशयाची समृद्धी व एकात्मीकरण करण्याची संधी उपलब्ध करून देणे.

(इ) शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयातील, विद्यालयातील व शारीरिक शिक्षण महाविद्यालयातील अधिव्याख्यात्यांना आवश्यक अशा विशिष्ट अध्यापन पद्धतीचे ज्ञान, कौशल्ये वद्धिंगत करून देणे.

(ई) शाळेतील शिक्षकांना विविध विषयांचे अध्यापन करावे लागते, त्यासाठी त्यांना सक्षम करणे.

५.१ प्रवेश प्रक्रिया

प्रवेश पात्रता

(अ) बी.एड./बी.पी.एड./डी.एच.ई. पदवी प्राप्त शिक्षक/अधिव्याख्याते/शैक्षणिक व्यक्ती ह्या शिक्षणक्रमास प्रवेशासाठी पात्र आहेत.

(आ) प्रवेशपात्र उमेदवारांना मुक्त विद्यापीठाने नियुक्त केलेल्या प्रवेश समितीने निश्चित केलेल्या अभ्यासकेंद्रावर सर्व प्रात्यक्षिके कामे पूर्ण करावी लागतील.

(इ) एका अभ्यासकेंद्रावर किमान ३५ कमाल ५० अध्ययनार्थींना प्रवेश मिळेल.

(ई) अध्ययनार्थींनी आवश्यक तेवढे शैक्षणिक शुल्क प्रवेशाच्या वेळी भरणे आवश्यक आहे. हे शुल्क परत केले जाणार नाही.

(उ) या शिक्षणक्रमास सेवेत नसलेल्या पण प्रात्यक्षिक कार्याची पूर्तता जवळच्या शाळेत करून घेण्याबाबत मुख्याध्यापकांचे हमीपत्र सादर करणाऱ्या आणि बी.एड. अथवा बी.पी.एड. उत्तीर्ण असलेल्या उमेदवारासही प्रवेशासाठी पात्र समजण्यात येईल.

५.१ शिक्षणक्रमाची संरचना

(१) या शिक्षणक्रमासाठी एका शालेय विषयाच्या आशययुक्त अध्यापन पद्धतीचे अध्ययन करणे अपेक्षित आहे.

(२) किमान कालावधी एक वर्षे

(३) एकूण श्रेयांक – १२

(४) एकूण अध्ययन तास ३६० ते ३९०

अभ्यासविषय

(अ) अनिवार्य

EDU 404 शालेय विषयाचे अध्यापनशास्त्र : मूलभूत

(ब) खालीलपैकी कोणताही एक

EDU 405 शालेय विषयाचे अध्यापनशास्त्र : मराठी

EDU 406 शालेय विषयाचे अध्यापनशास्त्र : हिंदी

EDU 407 शालेय विषयाचे अध्यापनशास्त्र : इंग्रजी

EDU 408 शालेय विषयाचे अध्यापनशास्त्र : संस्कृत

EDU 409 शालेय विषयाचे अध्यापनशास्त्र : इतिहास

EDU 410 शालेय विषयाचे अध्यापनशास्त्र : भूगोल

EDU 411 शालेय विषयाचे अध्यापनशास्त्र : गणित

EDU 412 शालेय विषयाचे अध्यापनशास्त्र : विज्ञान

EDU 413 शालेय विषयाचे अध्यापनशास्त्र : अर्थशास्त्र

EDU 414 शालेय विषयाचे अध्यापनशास्त्र : हिशेबशास्त्र

(क) प्रात्यक्षिक कार्ये

(अ) क्षेत्रीय प्रात्यक्षिक कार्ये

१. निवडलेल्या शालेय विषयासाठी शैक्षणिक साधननिर्मिती
२. आशययुक्त अध्यापन पद्धती कृतिसत्र अहवाल लेखन
३. पाठ टाचणे (सहा) *(आ.अ.प. नुसार ३ व नवीन पद्धतीनुसार ३)*
४. अभिरूप पाठ (तीन) *(आ.अ.प. नुसार १ व नवीन पद्धतीनुसार २)*
५. यू.जी.सी. अर्हताप्राप्त तज्ज्ञ निरीक्षणाखाली पाठ (चार) *(आ.अ.प. नुसार २ व नवीन पद्धतीनुसार २)*
६. ज्येष्ठ शिक्षक निरीक्षित पाठ (चार) *(आ.अ.प. नुसार २ व नवीन पद्धतीनुसार २)*
७. अभ्यासकेंद्रावरील चाचणी पाठ (एक)
८. स.प.स. पाठ (तीन) *(आ.अ.प. नुसार १ व नवीन पद्धतीनुसार २)*
९. स्वयं–मूल्यमापन (पाच) *(आ.अ.प. नुसार २ व नवीन पद्धतीनुसार ३)*
१०. सलग पाठ (तीन) *(आ.अ.प. नुसार २ व नवीन पद्धतीनुसार १)*
(आ) गृह प्रात्यक्षिक कार्ये
(इ) अंतिम लेखी परीक्षा

५.३ कालावधी

(१) या शिक्षणक्रमाची कालमर्यादा किमान एक वर्षे आहे. प्रात्यक्षिक कार्यासाठी मे महिन्यात २१ दिवसांचे संपर्कसत्र निश्‍चित केलेल्या अभ्यासकेंद्रावर विद्यार्थ्यांनी उपस्थित राहणे आवश्यक आहे. त्यानंतर अंतिम परीक्षेपूर्वी चाचणी पाठासाठीही अभ्यासकेंद्रावर उपस्थित राहणे अनिवार्य आहे.

(२) आशययुक्त अध्यापन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रमाची (शालेय विषय) नोंदणी मर्यादा प्रवेश घेतल्यानंतर दीड वर्षांपर्यंत असेल. त्यानंतर अध्ययनार्थीला शिक्षणक्रमाचे संपूर्ण शुल्क भरून पुनर्नोंदणी करावी लागेल. अशा प्रकारची पुनर्नोंदणी फक्त एकदाच करता येईल.

५.४ माध्यम

आशययुक्त अध्यापन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रमासाठी (शालेय विषय) पुरविण्यात येणारे सर्व शैक्षणिक साहित्य हिंदी व इंग्रजी विषय आ.अ.प. वगळून मराठी माध्यमातूनच तयार केलेले आहे. मात्र अध्ययनार्थींच्या सोयीसाठी उत्तरलेखन व अंतर्गत प्रात्यक्षिक कार्यासाठी हिंदी/इंग्रजी या दोन्ही माध्यमांचा वापर करता येईल. यासाठी विद्यापीठाकडून कुठलेही अध्ययनसाहित्य उपलब्ध होणार नाही.

५.५ शिक्षणक्रम शुल्क

विद्यापीठ शुल्क (ऑनलाईन)	रु. २५००/-
अभ्यासकेंद्र शुल्क (अभ्यासकेंद्र)	रु. २०००/-
एकूण शिक्षणक्रम शुल्क	रु. ४५००/-

विद्यापीठ शुल्काची विभागणी

नोंदणी शुल्क	रु.	१००/-
शैक्षणिक शुल्क	रु.	१०००/-
परीक्षा शुल्क	रु.	५००/-
विकास निधी	रु.	७५०/-
इतर शुल्क	रु.	१५०/-
अभ्यासकेंद्र शुल्क	रु.	२०००/-
एकूण	रु.	४५००/-

०१. अध्ययनार्थीने विद्यापीठ शुल्क ऑनलाईन प्रवेश अर्ज भरल्यानंतर ऑनलाईन पद्धतीनेच भरावे.

०२. अभ्यासकेंद्र शुल्क आपण निवड केलेल्या अभ्यासकेंद्रावर भरावे.

०१. वरील शुल्काव्यतिरिक्त जादा शुल्क देऊ नये. जादा शुल्क दिल्यास त्यास विद्यापीठ जबाबदार राहणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.

५.६ शिक्षणक्रम संपर्कसत्र उपस्थिती

(१) या शिक्षणक्रमासाठी मे महिन्यात २१ दिवसांचे एक संपर्कसत्र आयोजित करण्यात येते. त्यासाठी अध्ययनार्थीला स्वखर्चाने अभ्यासकेंद्रावर उपस्थित राहणे अनिवार्य आहे. ह्या सत्रात किमान ८०% उपस्थिती अनिवार्य आहे.

(२) संपर्कसत्राला उपस्थित राहताना आपल्या शालेय विषयाची १ते १२ वी पर्यंतची शालेय पुस्तके व त्या त्या विषयाचा स्तरानुसार (प्राथमिक, माध्यमिक व उच्च माध्यमिक) अभ्यासक्रम अध्ययनार्थींनी सोबत आणणे अनिवार्य असेल.)

(३) मुक्त विद्यापीठाने तयार केलेल्या सर्व अध्ययन पुस्तकांचा संच व इतर अभ्याससाहित्य अभ्यासकेंद्रावरच देण्यात येईल.

५.७ स्वयं-अध्ययनासाठी अध्ययन साहित्य

(१) आशययुक्त अध्यापन पद्धती मूलभूत.

(२) आपण निवडलेल्या विशिष्ट आशययुक्त अध्यापन पद्धतीचे एक पुस्तक (मराठी/हिंदी/संस्कृत/इंग्रजी/गणित/विज्ञान/इतिहास/भूगोल/अर्थशास्त्र/हिशेबशास्त्र).

(३) पाठ निरीक्षण पुस्तिका.

(४) प्रात्यक्षिक कार्य फाईल.

(५) पाठनिरीक्षण नोंदवही.

(६) आशययुक्त अध्यापन पद्धती कार्यपुस्तिका भाग १ व २.

(७) प्रात्यक्षिक कार्यपुस्तिका.

(८) विद्यार्थी मार्गदर्शिका

५.८ शिक्षणक्रम मूल्यमापन योजना

१ एकूण गुण ३००

(अ) सैद्धांतिक लेखी परीक्षा - १०० गुण

(ब) गृह प्रात्यक्षिक परीक्षा - १०० गुण

(क) क्षेत्रीय प्रात्यक्षिके - १०० गुण

५.९ उत्तीर्णतेचे नियम

(१) सैद्धांतिक भागात यशस्वीपणे उत्तीर्ण होण्यासाठी निवडलेल्या शालेय विषयाच्या अंतिम लेखी परीक्षेत ४०% गुण प्राप्त करणे आवश्यक आहे.

(२) अंतर्गत प्रात्यक्षिक भागात यशस्वीरित्या उत्तीर्ण होण्यासाठी किमान ४०% गुण प्राप्त करणे अनिवार्य आहे.

(३) सैद्धांतिक व अंतर्गत प्रात्यक्षिक भागात स्वतंत्रपणे उत्तीर्ण झाल्यावरच अध्ययनार्थींना एकत्रित गुण देऊन उत्तीर्ण म्हणून घोषित केले जाईल.

शिक्षणक्रम मूल्यमापन व योजना प्रात्यक्षिक कार्ये

(अ)	प्रात्यक्षिक कार्ये		
	(०१)	गृह प्रात्यक्षिके	१०० गुण
	(०२)	निवडलेल्या शालेय विषयासाठी शैक्षणिक साधननिर्मिती.	१० गुण
	(०२)	आशययुक्त अध्यापन पद्धती कृतिसत्र अहवाल लेखन	१० गुण
	(०३)	पाठ टाचणे सहा (आ.अ.प. नुसार ३ व नवीन पद्धतीनुसार ३)	१० गुण
	(०४)	अभिरूप पाठ ३ (आ.अ.प. नुसार १ व नवीन पद्धतीनुसार १)	५ गुण
	(०५)	यू.जी.सी. अर्हताप्राप्त तज्ज्ञ निरीक्षणाखाली पाठ ४ (आ.अ.प. नुसार २ व नवीन पद्धतीनुसार २)	१५ गुण
	(०६)	ज्येष्ठ शिक्षक निरीक्षित पाठ ४ (आ.अ.प. नुसार २ व नवीन पद्धतीनुसार २)	१० गुण
	(०७)	अभ्यासकेंद्रावरील अंतिम चाचणी पाठ १	२० गुण
	(०८)	स.प.स. पाठ ३ (आ.अ.प. नुसार १ व नवीन पद्धतीनुसार २)	५ गुण
	(०९)	स्वयं-मूल्यमापन ५ (आ.अ.प. नुसार २ व नवीन पद्धतीनुसार १)	५ गुण
	(१०)	सलग ३ पाठ (आ.अ.प. नुसार २ इतर ३)	५ गुण
	(११)	पाठ निरीक्षण १० पाठ	५ गुण
	अंतर्गत प्रात्यक्षिक कार्याचे एकूण		२०० गुण
(आ)	अंतिम लेखी परीक्षा		१०० गुण
	एकूण		३०० गुण

५.५ अभ्यासकेंद्र

अमरावती विभाग

अ.क्र.	अभ्यासकेंद्राचा पत्ता व दूरध्वनी	अभ्यासकेंद्र संकेतांक
०१.	शासकीय अध्यापक महाविद्यालय रामदास पेठ, अकोला ☎ : (०७२४) २४३३७६५	११२१A
०२.	छबुताई डहाके शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय कारंजा (लाड), जि. वाशिम ☎ : (०७२५६) २२३६१२	१५०४A
०३.	शिवाजी शिक्षण संस्थेचे शिवाजी कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, शिवाजीनगर डॉ. पंजाबराव देशमुख चौक अमरावती - ४४४ २१४ ☎ : (०७२१) २६६२१४२	१२५०A
०४.	शासकीय अध्यापक महाविद्यालय चिखली रोड, बुलढाणा - ४४३ ००१ ☎ : (०७२६२) २४७०६२	१३०२A
०५.	शासकीय अध्यापक महाविद्यालय गोधनी रोड, उमरसरा यवतमाळ - ४४५ ००१ ☎ : (०७२३२) २४४३४२	१४०४A

औरंगाबाद विभाग

अ.क्र.	अभ्यासकेंद्राचा पत्ता व दूरध्वनी	अभ्यासकेंद्र संकेतांक
०६.	शासकीय अध्यापक महाविद्यालय स्टेशन रोड, औरंगाबाद ☎ : (०२४०) २३३४८४० ई-मेल : शिशसीशरऽरसव२.पर्शी.ळप	२१०१A
०७.	शासकीय अध्यापक महाविद्यालय अंबाजोगाई, जि. बीड - ४३१ ५१७ ☎ : (०२४४६) २४७०५६	२२०३A
०८.	मत्सोदरी कॉलेज ऑफ एज्युकेशन मत्सगड, जालना - ४३१ २०४ ☎ : (०२४८२) २३५९३७	२३०३A
०९.	स्वामी विवेकानंद संस्थेचे कॉलेज ऑफ ए ज्युकेशन, उस्मानाबाद - ४१३ ५०१ ☎ : (०२४७२) २२२०५८	२६०१A

मुंबई विभाग

अ.क्र.	अभ्यासकेंद्राचा पत्ता व दूरध्वनी	अभ्यासकेंद्र संकेतांक
१०.	चेंबूर सर्वंकष शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय रामकृष्ण चेंबूर मार्गसमोर, चेंबूर नाका चेंबूर, मुंबई - ४०० ०७१ Email : cssm_college@hotmail.com ☎ : (०२२) २५२२१४३९	३१०२A
११.	सेकंडरी ट्रेनिंग कॉलेज ऑफ एज्युकेशन ३, महापालिका मार्ग, धोबीतलाव मेट्रो सिनेमा, मुंबई - ४०० ००१ ☎ : (०२२) २२६२००५०	३११३९
१२.	शासकीय अध्यापक महाविद्यालय पुणे-मुंबई हायवे, पनवेल जि. रायगड - ४१० २०६ ☎ : (०२२) २७४५३०००	३२१३A
१३.	सेवासदन कॉलेज ऑफ एज्युकेशन सेंट्रल हॉस्पिटलसमोर, सेवासदन मार्ग उल्हासनगर, जि. ठाणे - ४२१ ००१ ☎ : (०२५१) २५४५५६५ ई-मेल : seva_sadn_unr@hotmail.com	३५०१A

नागपूर विभाग

अ.क्र.	अभ्यासकेंद्राचा पत्ता व दूरध्वनी	अभ्यासकेंद्र संकेतांक
१४.	शासकीय अध्यापक महाविद्यालय भंडारा - ४४१ ९०४ ☎ : (०७१८४) २५२३८६ ई-मेल : principal56801@yahoo.com	४१०२A
१५.	पुंजाभाई पटेल कॉलेज ऑफ एज्युकेशन डॉ. आंबेडकर वार्ड, गोंदिया - ४४१६०१ ☎ : (०७१८२) २२२५०८,२३१६९८ ई-मेल : ppcegonbhv@sancharnet.in	४१०४A
१६.	जनता कॉलेज ऑफ एज्युकेशन सिव्हिल लाईन्स, चंद्रपूर - ४४२ ४०१ ☎ : (०७१७२) २५८७२२, २५५२९२ ई-मेल : jecbed@nagpur.net.in	४२२०A

अ.क्र.	अभ्यासकेंद्राचा पत्ता व दूरध्वनी	अभ्यासकेंद्र संकेतांक
१७.	शिवाजी एज्युकेशन सोसायटीचे एस. एन. गंगुवार कॉलेज ऑफ एज्युकेशन गडचिरोली – ४४२ ६०५ ☎ : (०७१३२) २३३४५३ ई–मेल : nsgbed@nagpur.net.in	४३०२A
१८.	राधिका अध्यापक महाविद्यालय नवोदय विद्यालय बिल्डिंग, राजीवनगर सोमलवाडा, नागपूर – ४४० ०२५ ☎ : (०७१२) २२९१६८२ ई–मेल : radhikabedcollege@nagpur.com	४४८४A
१९.	स्वावलंबी कॉलेज ऑफ एज्युकेशन वर्धा – ४४२ ००१ ☎ : (०७१५२) २४३८०४	४५०१A

नाशिक विभाग

अ.क्र.	अभ्यासकेंद्राचा पत्ता व दूरध्वनी	अभ्यासकेंद्र संकेतांक
२०.	विद्याप्रतिष्ठानचे कॉलेज ऑफ एज्युकेशन केडगाव देवी रोड अहमदनगर – ४१४ ००१ ☎ : (०२४१) २५५१४२० ई–मेल : vpsce@rediffmail.com	५११६A
२१.	धुळे एज्युकेशन सोसायटीचे कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, डॉ. लोहिया मार्ग एस. आर. पी. कॅम्पजवळ धुळे – ४२४ ००१ ☎ : (०२५६२) २३८०४२	५२०१A
२२.	खान्देश एज्युकेशन सोसायटीचे कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, एम. जे. कॉलेज परिसर जळगाव – ४२५ ००१ ☎ : (०२५७) २२३४१८७	५३१०A
२३.	एन.डी.एम.व्ही.पी.चे कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, के.टी.एच.एम. कॉलेज कॅंपस गंगापूर रोड, नाशिक – ४२२ ००२ ☎ : (०२५३) २५७१५४२ ई–मेल : coednsk_nsk@sancharnet.in	५४०१A
२४.	शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय नंदुरबार ☎ : (०२५६४) २२२५०८	५५०७A

पुणे विभाग

अ.क्र.	अभ्यासकेंद्राचा पत्ता व दूरध्वनी	अभ्यासकेंद्र संकेतांक
२५.	झेल एज्युकेशन सोसायटी संचलित ज्ञानगंगा कॉलेज ऑफ एज्युकेशन सर्व्हे नं. २५/३/३, हिंगणे खुर्द सिंहगड रोड पुणे ४११ ०९१	६२३९५
२६.	आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन कॅंप, सातारा – ४१५ ००१ ☎ : (०२१६२) २३१२५७	६४०१A
२७.	दयानंद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन सोलापूर – ४१३ ००२ ☎ : (०२१७) २३७३२३७ ई–मेल : spr_dces@sancharnet.in	६५०२A

कोल्हापूर विभाग

अ.क्र.	अभ्यासकेंद्राचा पत्ता व दूरध्वनी	अभ्यासकेंद्र संकेतांक
२८.	आचार्य जावडेकर अध्यापक महाविद्यालय गारगोटी, जि. कोल्हापूर ☎ : (०२३२४) २२००७९	७५१५A
२९.	शासकीय अध्यापक महाविद्यालय बोर्डिंग रोड, रत्नागिरी – ४१५ ६१२ ☎ : (०२४५२) २२४६५०	७३०१A
३०.	सांगली शिक्षण संस्थेचे एस.पी.एस. कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, राजवाडा सांगली – ४१६ ४१६ ☎ : (०२३३) २३७३८४८	७२५४A
३१.	शिक्षण विकास मंडळाचे श्री. एस. के. पंतवालावलकर कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, देवगड, जि. सिंधुदुर्ग ☎ : (०२३६४) २६२१९४ ई–मेल : skpc@goatelecom.com	७४०३A

नांदेड विभाग

अ.क्र.	अभ्यासकेंद्राचा पत्ता व दूरध्वनी	अभ्यासकेंद्र संकेतांक
३२.	वसंतराव नाईक अध्यापक महाविद्यालय शिरूर ताजबंद, ता. अहमदपूर जि. लातूर ☎ : (०२३८१) २२०२९० ई–मेल : vnbed@yahoo.com	८४१६A
३३.	शासकीय अध्यापक महाविद्यालय नांदेड – ४३१ ६०१ ☎ : (०२४६२) २२९३२८	८५०२A
३४.	प्रियदर्शिनी सेवा संस्थेचे डॉ. शंकरराव सातव शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, कळमनुरी जि. हिंगोली – ४३१७०२ ☎ : (०२४५५) २२००३७	८८१०A
३५.	शासकीय अध्यापक महाविद्यालय, जिंतूररोड परभणी ☎ : (०२४५२) २२४००१५	८७०२A

६. मूल्यशिक्षणाची मूलतत्त्वे : मूलभूत (E32) शिक्षणक्रमाविषयी

शिक्षणक्रमाची उद्दिष्टे

(अ) मूल्यशिक्षणासंदर्भात शिक्षण घेण्याची संधी उपलब्ध करून देणे

(ब) समाजात मूल्यसंक्रमणाचे कार्य करण्यासाठी समक्ष तज्ञ तयार करणे.

(क) शिक्षकांना मूल्यशिक्षण देण्यासाठी समर्थ करणे.

६.१ प्रवेश पात्रता

(अ) १२ वी उत्तीर्ण अनिवार्य,

(ब) पूर्वपरीक्षा उत्तीर्ण अनिवार्य

(क) प्रवेश निवड पात्र व्यक्तींना प्रथम येणाऱ्यास प्रवेश या तत्वावर एका केंद्रावर कमाल ४० विद्यार्थी घेण्यात येतील.

(ड) किमान १८ वर्षे वय पूर्ण असणे अनिवार्य.

६.२ शिक्षणक्रमाची संरचना

- श्रेयांक : १२
- अभ्यासतास :३९० तास (एक तास = ६० मिनिटे)
- संपर्कसत्र :११ दिवस
- अभ्यासविषय :
  (१) नैतिक सक्षमता (EDU 188)
  (२) सौंदर्य,ज्ञान, संक्रमण (EDU 187)
- प्रात्यक्षिके :
  (१) प्रोजेक्ट
  (२) भागांशी संबंधित प्रात्यक्षिके

६.४ कालावधी

१ वर्षे

६.५ माध्यम

मराठी

६.६ शिक्षणक्रम शुल्क

विद्यापीठ शुल्क	१000/-
अभ्यासकेंद्र शुल्क	१000/-
बहाई अकादमी	६00/-
एकूण	**२६00/-**

- प्रवेशार्थीने विद्यापीठ शुल्काची रक्कम रु. १,000/- ऑनलाईन पद्धतीने भरावी.
- अभ्यासकेंद्र शुल्क रु. १,000/- अभ्यासकेंद्रावर भरणे अपेक्षित आहे.
- प्रवेशानंतर लगेचच रु. ६00/- बहाई अकादमी, पंचगणी यांचेकडे डी. डी. ने पाठवावे.

६.७ सपर्कसत्र उपस्थिती

या शिक्षणक्रमासाठी ऑगस्ट ४ दिवस सप्टेंबर महिन्यात ५ दिवस ऑक्टोबर/नोव्हेंबर २ दिवस अशी तीन संपर्कसत्रे आयोजित करण्यात येतील.त्यासाठी अध्ययनार्थीने अभ्यासकेंद्रावर उपस्थित रहाणे अनिवार्य आहे.एकूण ८0 % उपस्थिती असणारे विद्यार्थीच अंतिम परीक्षेस पात्र ठरतील.

संपर्कसत्राला उपस्थित राहताना विद्यापीठाकडून पुरविलेले सर्व अभ्याससाहित्य बरोबर आणणे अनिवार्य असेल.

अनुपस्थित विद्यार्थांना प्रत्येक दिवसाला रुपये १00/- याप्रमाणे पुनर्रशुल्क भरून संपर्कसत्र पूर्ण करता येईल.

६.८ अध्ययन साहित्य

- नैतिक सक्षमता पुस्तक
- सौदर्य,ज्ञान संक्रमण पुस्तक
- कार्यपुस्तिका
- प्रोजेक्ट बुकलेट

६.९ मूल्यमापन पद्धती

(अ) या शिक्षणक्रमाची अंतिम परीक्षा ३00 गुणांची असेल.

(ब) या शिक्षणक्रमात दोन अभ्यासविषय असून प्रत्येक विषयाच्या अंतिम परीक्षेला १00 गुण याप्रमाणे दोन विषयांचे २00 गुण असतील. प्रत्येक विषयात ८0 गुणांची सैद्धांतिक परीक्षा व २0 गुण अंतर्गत कार्य प्रत्याक्षिकला असतील. प्रत्येक विषय उत्तीर्णतेसाठी प्रत्येकी ४0 गुण उत्तीर्णतेसाठी अनिवार्य असतील

(क) या शिक्षणक्रमाला १00 गुणाचे प्रोजेक्ट वर्क असेल.त्यात ४0% गुण प्राप्त करणे उत्तीर्णतेसाठी अनिवार्य असेल.

६.१0 उत्तीर्णतेचे नियम

प्रत्येक घटकात किमान ४0% गुण प्राप्त करणे अनिवार्य असेल.

अनुत्तीर्ण विद्यार्थी ज्या भागात अनुत्तीर्ण असतील उदा. अंतिम परीक्षा, अंतर्गत कार्य तसेच प्रकल्प कार्य या तिन्ही गोष्टींचे पुन: सादरीकरण करू शकतील.

६.११ अभ्यासकेंद्रे

अ.क्र.	अभ्यासकेंद्र नाव व पत्ता	अभ्यासकेंद्र क्रमांक
०१.	बहाई अकादमी, पाचगणी, ता. वाई, जि. सातारा.	64110
०२.	Ashoka International Centre for Educational Studies and Research, अशोका स्कूल, वडाळा नाका, नाशिकरोड, नाशिक.	54423
०३.	कर्मयोग शिक्षण प्रसारक संस्था कर्मयोगी बाबासाहेब आपोतीकर उच्च माध्यमिक विद्यालय, आपोती खुर्द, ता. जि. अकोला.	11119
०४.	विधान आधार बहुउद्देशीय शिक्षण संस्था, ब्रम्हपुरी संत रविदास चौक, ब्रम्हपुरी, ता. ब्रम्हपुरी, जि. चंद्रपूर.	42111
०५.	आंबेडकर कॉलेज ऑफ सोशिअल वर्क, महात्मा फुले कॉलनी, सावंगी (मेघे) वर्धा.	4577A
०६.	म.वि.प्र. समाज नाशिकचे जी.एम.डी. आर्ट्स, बी.डब्ल्यू. कॉमर्स कॉलेज, सिन्नर, जि. नाशिक	

७. घरकामगार कौशल्य (E36) प्रमाणपत्र शिक्षणक्रमाविषयी

७.१ प्रास्ताविक शिक्षणक्रमाची आवश्यकता

वाढत्या शहरीकरणामुळे घरकामगारांची संख्या मोठ्या प्रमाणावर आहे. असंघटीत कामगार म्हणून त्यांच्यासाठी शासनानी अनेक कल्याणकारी योजना सुरु केलेल्या आहेत. त्यांची माहिती विविध संघटनांच्या व शासनाच्या माध्यमातून त्यांच्या पर्यंत पोहोचत आहे. याचा लाभही त्यांना व त्यांच्या कुटुंबातील पाल्यांना होत आहे. मात्र घरकाम हे कौशल्य पूर्ण व शास्त्रीय पद्धतीनी करण्यासाठी ज्ञानात्मक व कौशल्य वृद्धीसाठी यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाने या पूर्वी घरकामगार कल्याण पदविका शिक्षणक्रम एक वर्षाचा सुरु केला होता. तथापी कालावधी व अन्य बाबींची प्रत्यक्ष खातरजमा करून हा शिक्षणक्रम प्रमाणपत्रात करण्यात येत आहे. त्यामुळे घरकामगार करणाऱ्यांना शास्त्रीय दृष्टी प्राप्त होऊन पर्यावरण, जलसाक्षरता व आरोग्यदायी जीवन जगण्याचा मार्ग उपलब्ध होईल असा विश्वास वाटतो.

७.२ शिक्षणक्रमाची उद्दिष्टे

७.१ घरकाम करणाऱ्या व्यक्तीस व्यावहारिक सुलभ मराठी, हिंदी व इंग्रजी संवाद करण्याची क्षमता विकसित करणे.

७.२ घरकामगार व्यक्तींना स्वतःचे व परिसरातील आरोग्याचे शास्त्रीय ज्ञान देणे.

७.३ घरकामगारांना स्वतःसाठी पोषाहार तयार करण्याच्या सुलभ पाककृती शिकविणे.

७.४ घरकाम कौशल्य क्षमता विकसित करण्यासाठी शास्त्रीय ज्ञान आधारे देणे.

७.३ लक्ष्यगट

७.१ घरकाम क्षेत्रात कार्यरत साक्षर व्यक्ती किमान सातवी उत्तीर्ण

७.२ गृहिणी / सुग्रहना

७.३ घरकाम क्षेत्राचे शास्त्रीय ज्ञान घेण्याची आवड असणारी व्यक्ती

७.४ घरकाम क्षेत्रात कार्यरत स्वयंसेवी संस्थांचे कार्यकर्ते इत्यादी

७.४ शिक्षणक्रम संरचना

(अ)	अभ्यासक्रम (विषय)	:	४
(आ)	किमान कालावधी	:	६ महिने
(इ)	एकूण श्रेयांक	:	१६
(ई)	एकूण अध्ययन तास	:	४८० ते ५६० घड्याळी तास

✣ शिक्षणकामाचे स्वरूप

(अ) तात्विक भाग

(आ) प्रात्यक्षिक भाग

EDU 061 घरकामगारांसाठी भाषा संवाद कौशल्ये (Language Communication Skill) For Domestic Workers.

EDU 062 घरकामागारांसाठी पोषणआहार (Healthy Food for Domestic Workers)

EDU 063 घरकामागारांसाठी आरोग्यशास्त्र (Health Science for Domestic Workers)

EDU 064 घरकामागार कौशल्य विकास (Skill Development for Domestic Workers)

एकूण गुण	**४००**

७.५ अध्ययन पद्धती

मुक्त व दूरशिक्षण संकल्पनेत स्वयं अध्ययन करण्यासाठी उपयुक्त पाठ्यपुस्तके आणि अब्यासकेंद्रावरील समंत्रणाचा वापर अध्ययनासाठी केलेला आहे. काही प्रमाणात दृकश्राव्य फिती, सरावाणी पेब रेडिओ वरील व्याख्याने व मासिक संवाद पत्रिकेचा वापर या करिता केला आहे. प्रात्यक्षिके, उपकरण हताळणी, क्षेत्रभेट, कृतिसत्रे इत्यादीचे आयोजन अभ्यासकेन्द्रावर वेळोवेळी केलेले जाईल. त्याचा तपशील वेळोवेळी कळविण्यात येईल.

७.६ संपर्कसत्रे

अध्ययनार्थी व अभ्यासकेन्द्राच्या सोईनुसार खालीलप्रमाणे वर्गातील आंतरक्रियासाठी संपर्कसत्रे २८ तास ६ महिन्यात घेण्यात येतील. उपस्थिती ८०% अनिवार्य असेल.

अध्ययन-समंत्रण पद्धती

अ.क्र.	अभ्यासक्रम संकेताक	अभ्यासक्रम	वर्गातील आंतरक्रिया	ई माध्यमातून आंतरक्रिया	कार्यस्थळ कार्यक्षेत्र	प्रयोगशाळा स्टुडिओ	अन्य
१.	EDU 061	भाषा संवाद	४ तास		कार्यस्थळ		
२.	EDU 062	घरकामगारांसाठी पोषाहार	८ तास		प्रत्यक्ष पाककृती		
३.	EDU 063	घरकामगारांसाठी आरोग्यशास्त्र	६ तास				
४.	EDU 064	घरकामगार कौशल्य विकास	१० तास	क्षेत्रभेट			
		एकूण	**२८ तास**				

टीप

(१) संपर्क सत्रांसाठी अध्ययनार्थीस येण्याजाण्याची प्रवासाची व जेवणाची व्यवस्था स्वतः करावी लागेल.

(२) अभ्यास केल्यावर प्रवेश कमी झाल्यास जवळचे अभ्यासकेंद्र देयात येईल.

७.७ प्रवेश प्रक्रिया

(१) **प्रवेश पात्रता :** किमान मराठी, हिंदी, इंग्रजी लिहिता वाचता येणारी व्यक्ती आणि घरकामक्षेत्रात कार्यरत.

(२) **एकूण प्रवेश क्षमता :** प्रत्येक अब्यासकेंद्रावर जास्तीत जास्त ५० अध्ययनार्थीस प्रवेश देण्यात येईल. किमान २५ अध्ययनार्थी असल्यास केंद्र सुरु ठेवता येईल. अभ्यासकेंद्राची इच्छा असल्यास.

७.८ शिक्षणक्रम शुल्क

विद्यापीठ शुल्क	:	७००/-
अभ्यासकेंद्र शुल्क	:	८००/-
एकूण		**१५००/-**

टीप : सदर शिक्षणक्रमास प्रवेशासाठी व्यवस्थापन मंडळ सभा दि. ७/९/२०१७ च्या बैठकीत विषय क्र. ९.५.१ अन्वये. रु. १००/- प्रवेश अर्जाबरोबर भरून प्रवेश घेता येईल. तसेच प्रती अध्ययनार्थी रु. ८००/- प्रमाणे अभ्यासकेंद्रास विद्यापीठाच्यावतीने एकत्रित रक्कम देण्यात येईल. तसा प्रस्ताव शिक्षणशास्त्र विद्याशाखेनी द्यावा.

(१) अध्ययनार्थींनी प्रवेशाचे वेळी सवलतीत शुल्क रु. १००/- भरावेत. सदर शुल्क पश्र्चळपश भरता येईल.

(२) सदर शिक्षणक्रमासाठी विशेषबाब म्हणून अभ्यासकेंद्र शुल्क रु. ८००/- विद्यापीठाच्या वतीने केंद्रास एकत्रित दिले जाईल.

७.९ कालावधी

शिक्षणक्रमाचा कालावधी किमान सहा महिने व कमाल दोन वर्षाचा असेल. ज्या अध्ययनार्थीस हा शिक्षणक्रम दोन वर्षात पूर्ण करता येणार नाही. त्यांना पुनर्नोंदणी करावी लागेल व पूर्ण शुल्क भरावे लागेल.

७.१० माध्यम

या शिक्षणक्रमाचे माध्यम मराठी असेल. त्यामुळे सर्व अध्ययन साहित्य मराठी माध्यमातून असेल. संपर्क सत्रे ही मराठीतून असतील. तथापी, ज्या अध्ययनार्थींना उत्तरे लिहिण्यासाठी हिंदी व इंग्रजी माध्यम वापरणे सोईचे असेल त्यांना तशी परवानगी विद्यापीठात अर्ज केल्यास मिळू शकेल.

७.११ मूल्यमापन प्रक्रिया

(अंतर्गत आणि अंतिम तसेच मूल्यमापनातील घटक विचारात घेऊन अभ्यासक्रम निहाय किमान उत्तीर्णता निकष तसेच शिक्षणक्रमाचे किमान उत्तीर्णता निकष द्यावेत) : एकूण गुण ४००

क्र.	संकेतांक	अभ्यासक्रम	प्रात्यक्षिके	संयुक्त मौखिक परीक्षा	एकूण
१.	EDU 061	भाषा संवाद कौशल्ये	८०	२०	१००
२.	EDU 062	घरकामगारांसाठी पोषाहार	८०	२०	१००
३.	EDU 063	घरकामगारांसाठी आरोग्यशास्त्र	८०	२०	१००
४.	EDU 064	घरकामगार कौशल्य विकास	८०	२०	१००
			३२०	८०	४००

प्रत्येक अभ्यासक्रमात किमान ५०% गुण उत्तीर्ण होण्यासाठी अनिवार्य आहेत. तसेच एकत्रित ५०% गुण अनिवार्य आहेत.

क्र.	श्रेणी व ग्रेड	ग्रेड	
१.	प्रथम श्रेणीत विशेष प्राविण्य	O	७५% व त्या पेक्षा जास्त
२.	प्रथम श्रेणी	A	६०% ते ७४%
३.	द्वितीय श्रेणी	B	५०% ते ५९%
४.	तृतीय श्रेणी	C	४९% पेक्षा कमी नापास

७.१२ अभ्यासकेंद्रे

अ.क्र.	विभागीय केंद्र	जिल्हा	अभ्यासकेंद्राचे नाव	केंद्र संकेतांक
१.	नागपूर	नागपूर	इन्स्टिट्यूट ऑफ वुमेन अँड चाईल्ड डेव्हलपमेंट विदर्भ मोलकरीन संघटना सर्वोदय आश्रम, बोले पेट्रोल पंपाजवळ अमरावती मार्ग, नागपूर.	44341
२.	नाशिक	नाशिक	नाशिक जिल्हा मोलकरीण संघटना सी. बी. एस. समोर, आयटक कार्यालय नाशिक ५४३४१	54341
३.	नांदेड	हिंगोली	जीवक अकादमी रेनबो प्रतिष्ठाण, यचममुवि. अभ्यासकेंद्र, हिलटॉप कॉलनी हिंगोली ४३१५१३	8801A

संपर्कासाठी पत्ते

(१) **माहितीपुस्तिका :**
विद्यापीठाच्या संकेतस्थळावरून डाऊनलोड करावी.
http://ycmou.digitaluniversity.ac

(२) **शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा, संचालक**
डॉ. कविता साळुंके
प्र. संचालक, शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा
यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ
ज्ञानगंगोत्री, गंगापूर धरणाजवळ, नाशिक ४२२ २२२
फोन : (०२५३) २२३१७१४/१५, २२३१४७२

(३) **शैक्षणिक अडचणी सोडविण्यासाठी : शिक्षणक्रम समन्वयक**
(अ) C31 – डॉ. डी. डी. पवार
(आ) C32 – डॉ. संजीवनी महाले
(इ) C35 – डॉ. डी. डी. पवार
(ई) C36 – डॉ. डी. डी. पवार
(उ) E32 – डॉ. कविता साळुंके
(ऊ) E36 – प्रा. विजयकुमार पाईकराव
शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा
यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ
ज्ञानगंगोत्री, गंगापूर धरणाजवळ, नाशिक ४२२ २२२
दूरध्वनी : (०२५३) २२३१४७२

(४) **नोंदणी कक्ष**
परीक्षा नियंत्रक
यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ
ज्ञानगंगोत्री, गंगापूर धरणाजवळ, नाशिक ४२२ २२२
दूरध्वनी : (०२५३) २२३०११८/२२३०७३४

(५) **पुस्तके, अध्ययन-साहित्य बाबत**
श्री. अनिल थोरात, भांडार व्यवस्थापक
यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ
ज्ञानगंगोत्री, गंगापूर धरणाजवळ, नाशिक ४२२ २२२
दूरध्वनी : (०२५३) २२३०१०७

(६) **परीक्षा अर्ज, परीक्षा क्रमांक, निकाल, पदवी प्रमाणपत्र बाबत**
उपकुलसचिव, परीक्षा कक्ष-१
यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ
ज्ञानगंगोत्री, गंगापूर धरणाजवळ, नाशिक ४२२ २२२
दूरध्वनी : (०२५३) २२३०७१६

महत्त्वाचे : विद्यापीठाशी करावयाचा सर्व पत्रव्यवहार पोस्टाने अथवा स्पीड पोस्टानेच करावा. खाजगी कुरीअरमार्फत करू नये.